

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра педагогіки

«Допущено до захисту»

В.о. завідувача кафедри

_____ О. О. Лаврентьєва

Реєстраційний № _____

«__» _____ 20__ р.

«__» _____ 20__ р.

**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Магістерська робота

студента групи: ЗОПНм-23

ступінь вищої освіти: магістр

спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки

Мізіна Владислава Сергійовича

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Король А. М.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

_____

_____

_____

Кривий Ріг – 2024

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, *Мізін Владислав Сергійович*, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлен. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	9
1.1. Психолого-педагогічний аналіз літератури з визначення понять: «культура», «національна культура».....	9
1.2. Національно-патріотичне виховання як один із чинників впливу на формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів..	15
1.3. Основні складові національно-патріотичної культури майбутніх учителів.....	18
1.4. Військово-патріотичне виховання як складова частина національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти....	25
Висновки до першого розділу.....	29
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	31
2.1 Напрями і принципи формування національно-патріотичної культури.....	31
2.2. Шляхи та форми національно-патріотичної культури молоді в системі освіти України.....	35
2.3. Визначення значення закладу вищої освіти у формуванні національно-патріотичної культури майбутніх учителів.....	40
Висновки до другого розділу.....	44
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНА АПРОБАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	46
3.1. Педагогічні умови формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти.....	46
3.2. Визначення рівнів сформованості національно-патріотичної	

культури майбутніх учителів та стану проблеми в практиці закладу освіти.....	50
3.3. Методичні рекомендації щодо формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти...55	55
Висновки до третього розділу.....	58
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Важливість вивчення проблем формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти визначається низкою умов, що складається в даний час в нашій країні: соціальною ситуацією, трансформацією суспільного, політичного та економічного життя, переоцінкою цінностей суспільної свідомості.

Основні принципи, пріоритети та завдання формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти були закладені у Стратегію національно-патріотичного виховання та план дій щодо його реалізації на 2020-2025 роки, Національну цільову соціальна програму національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти. Важливим кроком у комплексному регулюванні державної сфери національно-патріотичної культури на законодавчому рівні стало прийняття Закону України у грудні 2022 року «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності».

Тема формування національно-патріотичної культури є предметом досліджень багатьох українських і зарубіжних педагогів і вчених. Такі науковці як І. Бех, А. Годлевська, В. Кульчицький, Т. Пахотіна, Л. Пономаренко Л. Стайгородська, присвятили свої праці проблемам теорії, практики та методології національно-патріотичного виховання.

Теоретичну сторону патріотичного виховання розвивали відомі українські педагоги минулого: Н.Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський. К. Ушинський надавав великого значення розвитку любові до своєї землі, до рідної мови та формування національної ідентичності.

Нинішній етап вивчення теми національно-патріотичної культури - це вивчення її особливостей і методів реалізації в умовах повномасштабного вторгнення російської армії на територію України, і у цьому напрямі можна

виокремити праці: Н. Бондаренко, Н. Безлюдний, С. Косянчук, С. Сьоміна, І. Устименко, Л. Чупрії.

На даному етапі розвитку суспільства вища освіта покликана віддавати пріоритет вихованню патріотизму як складової світогляду здобувача освіти і зміцненню любові до своєї країни, почуття відповідальності за мову, незалежність, збереження матеріальних і духовних цінностей. Особливо це стосується майбутнього вчителя, який у своїй професійній діяльності повинен займатися формуванням національно-патріотичної культури школярів. Таким чином, в сучасній вищій освіті необхідно формувати національно-патріотичну культуру майбутніх учителів як емоцію і базову якість особистості, новий підхід і реальність для успішного вирішення цієї проблеми, тоді створення освітнього середовища в педагогічних вузах буде ефективним.

Отже, важливість і актуальність національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти сьогодення, соціальна значущість проблеми, потреба в оновленні змісту та підготовці методичних розробок визначили вибір теми дослідження: **«Формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти».**

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та дослідна апробація педагогічних умов формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Завдання дослідження була визначена відповідно до мети:

1. З'ясувати суть понять «культура», «національна культура», «національно-патріотичне виховання».
2. Визначити структуру, критерії, показники та схарактеризувати рівні формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів.
3. Розкрити напрямки, принципи та форми формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів.
4. Виявити та обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування національно-патріотичної культури

майбутніх учителів.

5. За результатами дослідження підготувати методичні рекомендації формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Об'єкт дослідження – процес формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Програма дослідження спирається на сукупність **методів**:

- *теоретичних*: вивчення та аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, педагогічного досвіду й педагогічної практики викладачів, напрацювання яких було застосовано для обґрунтування сутності, змісту комунікативної культури та виявлення педагогічних умов її формування в майбутніх учителів;
- *емпіричних*: бесіда, анкетування, тестування, метод експертних оцінок, спостереження, розробка й реалізація програми дослідницького виховання щодо формування комунікативної культури студентів;
- *статистичних*: математична обробка результатів дослідницької роботи та їх інтерпретація.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його теоретичні результати та науково-методичний матеріал спрямовані на підвищення рівня національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти і створення передумов для подальшого розвитку загальної теорії педагогіки вищої школи.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження були представлені та обговорені на IV Міжнародній науково-практичній конференція «Science and technology: challenges, prospects and innovations» 28-30.11.2024 р. м.Осака, Японія, тези на тему: «Психолого-педагогічний аналіз підходів до визначення поняття «національно-патріотична культура майбутніх

учителів».

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, загальних висновків та списку використаних джерел, що містить 77 позицій. Загальний обсяг роботи становить 84 сторінки, з яких 62 – основного тексту. Робота містить 3 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Психолого-педагогічний аналіз літератури з визначення понять: «культура», «національна культура»

У сучасних умовах суспільно-політичного життя в нашій країні одним з найбільш пріоритетних напрямків для здобувачів освіти вищих навчальних закладів є національно-патріотичне виховання. Безумовно, на особливу увагу заслуговує національно-патріотичне виховання студентів педагогічних факультетів. Адже їхня майбутня діяльність пов'язана з вихованням і навчанням нових поколінь у системі дошкільної освіти, загальної середньої освіти, позашкільної освіти та професійно-технічної освіти.

Питання національно-патріотичного виховання підрастаючого покоління в різні часи досліджували видатні українські діячі та педагоги: наприклад, Б. Грінченко, К. Ушинський, В. Сухомлинський, О. Духнович, С. Русова, Г. Сковорода. Зокрема, громадський діяч, мовознавець, історик церкви та педагог І. Огієнко звертав увагу на те, що весь виховний процес у навчальних закладах має бути побудований так, щоб особистість набувала українського патріотизму, національної свідомості та світогляду.

Сучасний етап досліджень патріотичного виховання характеризується вивченням його особливостей та методів реалізації в умовах повномасштабної окупації території України російськими військами. До сучасних наукових здобутків у цій сфері належать праці І. Устименко, Н. Бондаренко, С. Косянчука, Н. Безлюдної, С. Сьоміна та Л. Чупрія.

Незважаючи на те, що існує значна кількість досліджень у цій сфері, важливість наукових розвідок на цю тему неухильно зростає. В умовах війни з Російською Федерацією розвиток національно-патріотичного виховання є нагальним завданням.

Поняттям «національно-патріотична культура» займається низка

взаємопов'язаних галузей науки, зокрема філософія, педагогіка, соціологія та багато інших дисциплін.

Для розуміння значення терміну «національна культура» необхідно з'ясувати значення таких понять, як «культура» та «національна культура».

Філософія розглядає культуру як цілісне явище, в якому всі аспекти взаємодіють з іншими явищами суспільного життя. Етнофілософи (А.К. Бичко, Н.О. Бондар, П.І. Ігнатенко, М.С. Кравець та ін.), досліджуючи проблеми світової та української культури, звернули увагу на те, що термін «культура» в різних суспільствах з плином часу став означати різні речі. Вже в античні часи культура людини асоціювалася з певним рівнем освіченості. Елліни розуміли культуру як сукупність норм поведінки, певний спосіб життя, який вони «вважали своєю головною відмінністю від варварів» [28, с. 88]. У різні історичні періоди поняття «культурна людина» ототожнювалося з поняттям «освічена людина», але з розвитком суспільства поняття «культура» і «освіта» набували різних значень. На зміну традиційному розумінню «культури» як сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людиною, та засобу ідейного збагачення людини прийшов акцент на етичному, ціннісному, духовному, суб'єктному змісті, життєтворчій та діяльнісній функціях.

Розглянемо поняття «культура» з точки зору філософа Л.Ф. Ільчева. Культура (лат. *cultura* - виховання, освіта, розвиток, поклоніння) - це особливий спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, виражений у сукупності продуктів матеріальної і духовної праці, духовних цінностей і відносин людей до природи, один до одного і до самих себе [73, с. 218].

Культура (лат. *cultura* — обробіток, догляд, розведення, вирощування) — багатогранне, складне суспільне явище; спосіб освоєння дійсності, реалізації творчого потенціалу людини. Все, що створило людство протягом історії свого існування. Так розглядає поняття «культура» В. Беспалий [75, с. 388].

Цікавим залишається питання самого терміну «культура». Це одне з

найбільш неоднозначних понять у сучасній гуманітаристиці. Дослідники нараховують понад 400 визначень культури. Таке розмаїття тлумачень пояснюється тим, що термін «культура» як явище вказує на глибину і широту (онтологічний аспект) людського буття. Як людська особистість невичерпна і багатогранна, так і культура різноманітна і багатовимірна. Цей термін по-різному пояснюється підходами до його розуміння. Тому його слід формулювати на онтологічному, гносеологічному, філософсько-історичному, антропологічному, соціологічному, семіотичному, структуралістському та активістському рівнях [75, с. 412].

Поняття "культура" відображає як загальну відмінність між людським життям і біологічними формами життя, так і якісну специфіку історично визначених форм цього життя на різних етапах соціального розвитку. Культура також характеризує особливості поведінки, свідомості та діяльності людей у певних сферах суспільного життя (культура праці, побутова культура, Художня культура, політична культура). Культура може фіксувати спосіб життя окремої людини, соціальної групи або цілого суспільства [33, с. 319].

Соціолог Д. Гвішіані розглядає культуру як освоєння, олюднення і вдосконалення природи людиною, створення людською рукою і розумом всього того, що природно присутнє і природно дано в природі, суспільстві і самій людині [38, с.252].

Термін «культура» вживається в різних значеннях. . В одному з них під "культурою" розуміється система свідомих цінностей особистості, яка являє собою якість розуму, характеру, уяви і пам'яті, які людина набуває в процесі свого виховання і освіти і в цьому сенсі цінує в суспільстві. У повсякденній свідомості культура асоціюється з розвиненими творчими здібностями, ерудицією, розумінням творів мистецтва, знанням мови, регулярністю, добротою, самоконтролем, моральною відповідальністю, художніми уподобаннями. Рівень культури індивіда визначається його соціалізацією, доступом до культурної спадщини та ступенем розвитку його особистих здібностей [38, с.231].

З вищесказаного можна зробити висновок, що поняття «культура» вживається у трьох основних значеннях:

а) в антропологічному сенсі - все, що створено суспільством на додаток до природного середовища, тобто звичаї, традиції, вірування, погляди та ідеї;

б) «культура» у «вузькому» розумінні означає «духовні цінності» на протигагу «матеріальним цінностям»;

в) термін «культура» у «широкому» розумінні означає «духовні цінності»;

г) термін «культура» у звичайному розумінні використовується для позначення прихильності до певних цінностей, оцінок і стандартів.

Загальновідомо, що культура народу (нації) сприймається як певна «атмосфера», яка завжди його оточує. Завдяки культурі нації люди живуть разом у певній історичній реальності. Будь-яка культура стає національною, коли набуває національного втілення (історія, побут, традиції, менталітет, звичаї тощо).

Культура країни є складовою частиною світової культури, інтеграцією культур різних соціальних верств і соціальних груп. Поняття "національна культура", 17. і 19. виникло на рубежі століть індустріальної епохи і є синонімом поняття "національна культура" (країни без культури не існує). Національна культура-це сукупність духовних, матеріальних, інтелектуальних і емоційних характеристик конкретної людини, які проявляються в духовності, мові, культурній системі, цінностях, традиціях, віруваннях, мистецтві і способі життя. Оскільки культура країни формується на основі культури більш ніж 1 етнічної групи, існує культура однієї етнічної країни і культура багатоетнічної країни. Створення спільного культурного простору-важлива частина процесу державного будівництва. Основою культури країни є етнічна культура. Подібно до того, як існують одноетнічні та багатоетнічні держави, це не одне й те саме. Так само, як існують моноетнічні та поліетнічні держави, вони не є тотожними. Національна ідентичність визначається відчуттям приналежності до певної етнічної культури та певної національної культури [24, с.31].

Існування та розвиток кожної національної культури характеризується її унікальністю, а також наявністю тенденції до інтеграції з іншими культурами. Національні культури проявляються в духовних формах життя (література, мистецтво, релігія тощо), які мають свої особливості, притаманні лише певній нації. Натомість цивілізаційні прояви існування суспільства пов'язані та об'єднані з діяльністю, спрямованою на виробництво матеріальних благ та технологічними процесами.

Таким чином, поняття «національна культура» підтверджує, що культура і цивілізація не є тотожними. Національна культура визначає і підтверджує загальний рівень розвитку даного суспільства і функціонує як конкретна система норм і цінностей, яка надає ідентичності одному суспільству і відрізняє його від іншого. В рамках єдиної національної культури можна розглядати екологічну, політичну та побутову культуру народу, що є важливим для реалізації національної ідентичності в усіх сферах життя. Національна культура - це соціальне надбання народу, усталена форма його діяльності та поведінки, що передається з покоління в покоління. Національна культура забезпечує збереження для майбутнього тисячолітніх здобутків матеріальної та духовної діяльності певної соціальної та етнічної спільноти.

Проблема формування нації та національної культури пов'язана з національним світоглядом, який формується в процесі цілеспрямованої діяльності національної еліти, що відіграє важливу роль у суспільстві і здатна впливати на розвиток держави, нації та національної культури. Поняття «національна культура» досліджували філософи М. Бердяєв і В. Малахов, соціологи А. Лучка і М. Шульга, психологи М. Боришевський, Л. Виготський і П. Гнатенко, етнограф Л. Гумільов та інші [40].

За визначенням М. Головатого, «культура національна» - це загальні та специфічні галузі і здобутки культури національної спільноти, що є виявом особливостей народу у сфері культурної спадщини. Національна культура відображає особливості психіки, психології, традицій, мистецтва та міжетнічних відносин етносу. Вона є результатом історичного розвитку нації,

розвинула і закріпила особливості саме цього народу, а не інших народів. Як надбання всього народу, національна культура потребує підтримки і захисту з боку держави. Мовно та етнічно однорідні нації можуть мати єдину національну культуру. Однак у багатьох країнах існує кілька національних культур, включаючи культури більшості та меншин, які можуть перебувати в діалозі або в культурному конфлікті. Усередині національних культур існують субкультури. Це культури певних груп населення, соціальних верств і груп, що відображають відмінність їхнього способу життя, уявлень і поведінки від загальнонаціональних культурних норм (молодіжні субкультури, кримінальні субкультури, субкультури релігійних конфесій).

Структура українського культурного життя являє собою своєрідну трилогію: 1) національна культура як складова світової культури; 2) змішана культура, що виникає в національній структурі на основі взаємодії представників різних національних та етнічних груп, які проживають на території України; 3) національна культура етнічних груп, які проживають в межах країни [75, с. 421].

Національна культура визнається дослідниками як складне соціальне явище, яким має ознаки існуючої універсальної культури, сприяє збереженню соціальних цінностей, набутих людьми, тісно пов'язує людські емоції, волю і інтелект з природним і соціальним середовищем. Дослідники дійшли висновку, що культура країни є конкретною історичною формою універсальної культури, яка завжди існувала у певних людей, і що культура кожної країни "має свої цінності та свій світогляд" [14, 42]. Якість національної культури характеризують важливий аспект національного життя, який становить основу держави і гарантує процес національно-культурного розвитку як суспільства в цілому, так і окремої особистості.

1.2. Національно-патріотичне виховання як один із чинників впливу на формування національно-патріотичної культури

Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022) наголошує на тому, що в період воєнного стану через російську агресію «необхідно переосмислити те, що було зроблено до цього часу, та впровадити національно-патріотичне виховання дітей та молоді, тобто нового українського народу, який діє відповідно до національних та європейських цінностей». У ній акцентується увага на тому, що «існує нагальна потреба у здійсненні системних заходів, спрямованих на посилення виховання». Його зміст визначається національними інтересами України і спрямований на активну участь громадян у захисті безпеки України від зовнішніх загроз"[30].

Тому велика увага має бути приділена патріотичному вихованню молоді в закладах освіти.

А. Леоненко і О. Алексюка, процес патріотичного виховання здобувачів освіти є основною ознакою патріотизму і характеризується "організованим, систематичним і цілеспрямованим процесом передачі державних цінностей і культурних норм особистості учня", спрямованим на формування патріотичних якостей. Патріотичні почуття (любов до Батьківщини, повага до історії України, національних традицій, відповідальність за долю України), моральні та вольові якості (завдання, вказівки, мотиви, рішення), патріотичні вчинки та діяльність (вчинки, установки, навички та здібності), особливі психологічні якості [35; 44].

О. Васюк та О. Вербовський вважають, що психологічні та патріотичні якості найтісніше пов'язані з національними та громадянськими якостями студента, глибоко «проникають» у них, проявляються у служінні Батьківщині, виступають специфічними компонентами та інтегруючими чинниками, які стають внутрішнім прагненням особистості і мають велике значення у національно-патріотичному вихованні студента, яке визнається важливим обов'язком [13; 16].

А. Кучерявий та Г. Гандзілевська наголошують на пріоритетності національних, історичних, культурних та інших традицій українського народу в системі патріотичного виховання, яка органічно поєднує «ціннісні зрізи» основних видів виховання (національного, громадянського, морального, родинного, духовного, естетичного, соціально-правового, екологічного тощо). Вони стверджують, що саме ці цінності мають слугувати орієнтирами для державного та громадянського виховання. Таким чином, весь «спектр» кращих традицій українського народу є інструментом національно-патріотичного виховання [33, 20].

Прагнучи до інновацій у розвитку наукових підходів до патріотичного виховання, О. Леоненко виділив основні елементи змісту націонал-патріотичного виховання:

- "Освіта" як передача цінностей;
- "Освіта" як формування людських відносин;
- "виховання" не як об'єкт педагогічного впливу, а як створення умов для самореалізації особистості на етапах саморозвитку, самопізнання, самовизначення і самореалізації [35, с.83].

С. Рашидов, розширюючи і структуруючи аксіоматичні елементи наукового дослідження, держава формує ціннісну лінію, що перетинається з існуванням в системі загальнолюдських, сімейних, особистісних цінностей (ідей, ідеалів, поглядів, переконань, традицій), що формує активну громадянську позицію щодо патріотичної свідомості і педагогічну взаємодію [60, с. 80].

У той же час, як відзначають більшість дослідників, що займаються цією темою, процес патріотичного виховання повинен виходити з важливої ролі патріотизму у функціонуванні держави і особистісно-орієнтованого підходу до його організації та здійснення. Основними ознаками цього процесу є людяність, національна та професійна орієнтація, культурна придатність, послідовність, цілісність, залежність від деталей професійної діяльності та необхідність формування особистості громадян України.

Інтегративний характер патріотичного виховання підтверджується різними підходами до його розуміння. А. На думку Найдьонова, через особливості реалізації ідеї національної інформаційної парадигми в системі вищої освіти вибір моделі партнерства в національно-патріотичному вихованні неможливий [39, с. 67].

Як зазначає А. Леоненко, зміст патріотичного виховання в сучасних умовах доповнюється організацією заходів патріотичного спрямування. Найпоширенішими з них є зустрічі з воїнами ЗСУ, проведення діалогів про феномен Майдану та значення Революції Гідності, участь у волонтерських організаціях, організація студентської підтримки родин загиблих героїв України [35, с. 82].

Вважаємо за необхідне виокремити структурний компонент, який є важливою складовою патріотичної компетентності майбутніх вчителів (А. Гаврилюк, О. Жаровська, О. Ігнатович, А. Леоненко), важливою складовою її формування має стати патріотична діяльність за принципом «від малого патріотизму до великого», популяризація активного внутрішнього туризму в місцях, що мають особливу природну та естетичну цінність, використання національної мови як домінуючої в діловому спілкуванні та екскурсійній діяльності [19; 25; 27; 35].

В. Архипов, О. Вербовський та О. Севастьянова акцентують увагу на елементах національного виховання, оскільки патріотизм і громадянськість мають об'єднувати українців та зберігати національну незалежність і цілісність, що було нашою метою протягом століть. О.Севастьянова доповнює та підсилює визначення поняття «національно-патріотичне виховання» важливими елементами антропологічного та практичного значення, зокрема повагою до історичних постатей нації та готовністю до виконання громадянських і конституційних обов'язків [5; 16; 62].

Отже, у сучасних наукових дослідженнях питання національно-патріотичного виховання розглядається як цілісний і системно організований процес, що впливає на когнітивну, емоційну та мотиваційну сфери майбутніх

вчителів через поєднання аудиторної та позааудиторної освіти.

Отже, зміст національно-патріотичного виховання у вищих навчальних закладах - це організований і цілісний виховний процес, ефективними складовими якого є формування національних морально-етичних цінностей, національно-патріотичної свідомості, поваги до вітчизняної історії та засвоєння національних і духовних цінностей. Без цього не можна зберегти і розвивати Україну.

1.3. Основні складові національно-патріотичної культури майбутніх учителів

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України важливими є напрями соціально-патріотичного виховання, духовно-морального виховання, військово-патріотичного виховання та екологічного виховання. Для розвитку патріотизму як почуття і базової якості людини, а також готовності до військової служби та захисту Вітчизни як ніколи потрібні нові підходи та методи [54]. Таким чином, експерти акцентують увагу на змістовному аспекті національно-патріотичного виховання та формуванні у здобувачів освіти високих громадянських якостей. Очевидно, що цей напрям освіти є надзвичайно важливим і перспективним.

Сучасні українські науковці все частіше висловлюють нове бачення змісту патріотичного виховання учнівської молоді як важливої складової національного виховання. Основні його цілі фахівці пояснюють наступним чином: формування українських патріотів, гуманістів, демократів, незалежних громадян, здатних виконувати свої громадянські та конституційні обов'язки, зберігати багату духовну і культурну спадщину українського народу, розвивати високу культуру міжособистісних стосунків.

Загалом патріотичне виховання сприяє національній єдності та зміцненню соціально-економічних і духовно-культурних основ вітчизняного суспільства [41].

На думку О. Вишневецького, патріотичне виховання ґрунтується на українських ідеалах, цінностях національної незалежності, національної честі, історичної пам'яті, національної культури, мови, символіки, поваги до Конституції та конструктивної участі у державотворчому процесі тощо [17, с.188].

Але у науковій літературі не висвітлені основні компоненти національно-патріотичної культури.

Для повного розуміння поняття «національно-патріотична культура» треба звернутись до складників основних її компонентів.

Дослідивши літературу ми виокремлюємо такі основні компоненти.

1. Історична пам'ять – знання про важливі події та постаті в історії нації.

Історична пам'ять є важливим складником національно-патріотичної культури, оскільки вона формує уявлення людей про свою країну, її минуле та ідентичність. Основні аспекти історичної пам'яті можуть включати в себе *колективну пам'ять*, яке передається з покоління в покоління через усні традиції, літературу, мистецтво та освіту, це спільне усвідомлення минулого. Колективна пам'ять допомагає людям відчувати зв'язок з історією та культурою свого народу.

Одним із аспектів історичної пам'яті є *ключові події*. Важливі історичні події, такі як війни, революції, здобуття незалежності, мають значний вплив на формування національної ідентичності. Вони стають символами боротьби, стійкості та єдності народу.

Великого значення має зберігання в пам'яті *національних героїв*. Постаті, які зробили значний внесок у розвиток країни або стали символами боротьби за свободу і справедливість. Їхня пам'ять вшановується через монументи, музеї, назви вулиць і святкові дати.

Міфи та легенди, історичні міфи можуть допомогти формувати національну свідомість і гордість. Вони часто відображають цінності та ідеали суспільства.

Історична пам'ять може змінюватися з часом, оскільки нові дослідження та суспільні зміни можуть призводити до переосмислення певних подій чи постатей. Це може викликати дискусії та суперечки, але також сприяє розвитку критичного мислення.

Пам'ятники та меморіали, фізичні об'єкти, які увічнюють пам'ять про важливі події та особистостей, грають значну роль у формуванні колективної пам'яті. Вони стають місцями для вшанування та роздумів [51, с. 133].

2. Мова – використання рідної мови як засобу спілкування та збереження культурних традицій.

Мова є одним із найважливіших елементів культури та ідентичності народу. Використання *рідної мови* як засобу спілкування та збереження культурних традицій можливо розглядати, рідна мова є основним інструментом, через який люди обмінюються думками, почуттями та знаннями. Вона забезпечує можливість взаємодії між людьми, формує соціальні зв'язки та сприяє розвитку громади.

Мова є важливим складником культурної та *національної ідентичності*. Вона відображає історію, цінності, традиції та світогляд народу. Збереження рідної мови допомагає підтримувати унікальність культури.

Через мову передаються *культурні традиції*, звичаї, усні народні творчості, фольклор, легенди та міфи. Ці елементи допомагають зберігати колективну пам'ять і уявлення про світ. Використання *рідної мови в освіті* є важливим для розвитку особистості. Це сприяє кращому засвоєнню знань, формуванню критичного мислення та самосвідомості. Здобувачі освіти, які навчаються рідною мовою, мають більше можливостей для глибшого розуміння своєї культури.

Рідна мова є основою для створення *літературних творів*, музики, театру та інших форм мистецтва. Вона дозволяє художникам виражати свої думки та емоції, а також досліджувати культурні теми [69, с. 155].

Отже, використання рідної мови є не лише питанням комунікації, але й важливим чинником у збереженні культурної спадщини та ідентичності

народу.

3. Традиції та обряди – дотримання звичаїв, що передаються з покоління в покоління.

Традиції та обряди є важливими складовими культурної спадщини будь-якого народу. Вони формують ідентичність, зміцнюють соціальні зв'язки та забезпечують передачу знань і цінностей з одного покоління в інше. Ось кілька аспектів, які підкреслюють значення традицій та обрядів:

Національні свята є важливою складовою культурної спадщини, оскільки вони демонструють цінності, культурні ритуали, релігійні вірування та історію людей.

Фестивальні заходи також відіграють центральну роль у формуванні ідентичності людей, особливо в контексті глобалізації, коли національні та культурні кордони стають все більш розмитими. Святкування таких свят, як День незалежності, допомагає людям об'єднатися і підкреслити важливість національних цінностей.

Завдяки фестивальним заходам люди зберігають свою культурну самобутність і залишаються на зв'язку з минулим. Наприклад, святкування Різдва і Великодня нагадує не тільки про релігійні свята, а й про древніх культурних засадах, що виникли протягом століть.

Святкові ритуали є важливим інструментом передачі культурної спадщини від одного покоління до іншого. Багато знань, методів і традицій залишаються і передаються в основному через участь у фестивальних заходах. Наприклад, під час свят Івана Купали молоді люди вчаться плести вінки, співати народні пісні і виконувати ритуальні обряди у важливому символічному сенсі. Це свято сприяє збереженню рідкісних ремесел і народних промислів, які є важливим елементом спадщини країни. Беручи участь у таких заходах, молоде покоління бере участь у збереженні культурної спадщини та гарантує її збереження в майбутньому.

Національні та релігійні свята допомагають зберегти релігійні традиції та культурні традиції, що передаються з покоління в покоління, і відіграють

важливу роль у збереженні культурної спадщини. Вони не тільки відображають цінності країни, але й служать засобом передачі їх наступному поколінню. Наприклад, святкування Великодня в Україні включає в себе такі відомі елементи, як випічка тортів, прикраса яєць і привітання з їжею, що має глибоке культурне коріння в традиціях країни. 1. Інший приклад-святкування Різдва, яке характеризується виконанням пісень, прикрашанням ялинки та збереженням сімейних традицій. Наприклад, гуцульський культурний фестиваль проводиться в Карпатах, де жителі і мандрівники можуть познайомитися з традиційними ремеслами, танцями і музикою. Ці події сприяють не тільки збереженню культурної спадщини, а й поширенню сучасної реальності серед самих різних людей, що необхідно для місцевої культури [11, с. 137].

Окрім національних свят, місцеві свята та фестивалі відіграють важливу роль у просуванні спадщини національного патріотизму. Вони допомагають зберегти культурну ідентичність окремих регіонів, а також зберегти та пропагувати місцеві звичаї та спосіб життя.

Дотримання традицій і ритуалів важливо для збереження культурної спадщини і формування здорового суспільства, в якому цінуються історія і досвід попередніх поколінь.

4. Мистецтво та література – створення і популяризація творів, що відображають національні цінності та ідентичність.

Мистецтво та література відіграють ключову роль у формуванні та популяризації національно-патріотичних цінностей та ідентичності. Вони служать потужними інструментами вираження культурних особливостей, історії та традицій народу.

Відображення національно-патріотичних цінностей зазвичай проходить через *теми та мотиви*. Твори мистецтва і літератури часто використовують національні символи, фольклорні елементи, історичні події та культурні особливості, що допомагає зміцнити відчуття приналежності до певної нації. *Персонажі*, літературні герої можуть стати символами

національних цінностей, оспівувати доблесть, відвагу, мудрість або інші якості, що вважаються важливими для конкретної культури.

У мистецтві та літературі зберігається *культурна спадщина*. Народні казки, легенди та пісні передаються з покоління в покоління, зберігаючи знання про традиції, звичаї та світогляд народу. Різноманітні види мистецтв, такі як живопис, музика, танець і ремесла, допомагають зберігати унікальність культури.

Література та мистецтво можуть відображати соціальні проблеми, політичні зміни та культурні трансформації, спонукаючи до обговорення важливих питань. Багато творів досліджують питання національної ідентичності, особливо в контексті глобалізації та культурного змішування. Цей аспект розглядається як соціальна критика та рефлексія

Визнання на світовій арені. Творці, які представляють свою культуру на міжнародному рівні, можуть стати амбасадорами національних цінностей.

Таким чином, мистецтво та література не лише відображають національні цінності та ідентичність, але й активно сприяють їх формуванню та популяризації в сучасному світі національно-патріотичної культури [31, с. 83].

5. Громадянська відповідальність – активна участь у житті країни, захист її інтересів та цінностей.

Громадянська відповідальність є невід’ємною складовою національно-патріотичної культури, оскільки вона формує свідомість і активність громадян у контексті їхніх прав та обов’язків перед своєю країною. Ось кілька ключових аспектів, які демонструють, як громадянська відповідальність влітається в національно-патріотичну культуру:

Формування патріотичних цінностей

Громадянська відповідальність включає в себе повагу до державних символів, законів і традицій, що сприяє формуванню патріотичного ставлення до країни, пошану до держави, виховання любові до Батьківщини. Патріотичне виховання допомагає усвідомити важливість активної участі в

житті країни, що є основою громадянської відповідальності.

Активна участь у суспільному житті

Голосування та політична активність, участь у виборах і політичних процесах є проявом громадянської відповідальності, що підкреслює важливість кожного голосу для майбутнього нації. Громадські ініціативи, участь у волонтерських проектах, акціях і програмах розвитку громади сприяє зміцненню соціальної згуртованості та патріотизму.

Захист прав і свобод. Громадяни, які усвідомлюють свою відповідальність, активно захищають права інших, що підкреслює цінність справедливості та рівності в суспільстві. Солідарність у кризових ситуаціях, підтримка один одного в складні часи (наприклад, під час війни або природних катастроф) є важливим аспектом патріотичного духу.

Культурна спадщина. Збереження традицій, громадяни, які усвідомлюють свою відповідальність перед культурною спадщиною, активно беруть участь у збереженні та популяризації національних традицій, мовлення, мистецтва. Поширення знань про історію та культуру своєї країни формує почуття гордості та приналежності до нації. Взаємодія з іншими народами, розуміння глобальних викликів і підтримку міжнародної співпраці для вирішення спільних проблем.

Громадянська відповідальність є основою для формування національно-патріотичної культури, оскільки вона сприяє активній участі громадян у житті своєї країни, підкреслюючи важливість колективних цінностей і спільного блага. Ця відповідальність не лише зміцнює зв'язок між особистістю та державою, але й формує активну, свідому та патріотичну націю.

Національно-патріотична культура відіграє важливу роль у формуванні єдності суспільства, розвитку національної ідентичності та підтримці стабільності в державі.

1.4. Військово-патріотичне виховання як складова частина національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти

Військово-патріотичне виховання, яке є невід'ємною складовою патріотичного виховання, спрямоване на формування готовності до захисту Вітчизни та бажання служити за військовими спеціальностями у Збройних Силах України та на посадах державних службовців. Його зміст визначається національними інтересами України і спрямований на активну участь громадян у забезпеченні безпеки від зовнішніх загроз.

Основними принципами, пріоритетами та завданнями національно-патріотичного виховання підростаючого покоління є "стратегія національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки та План дій щодо її реалізації", "Національна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року", "Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України та заходи щодо її реалізації на період до 2025 року". "Важливим кроком у комплексному правовому регулюванні державного патріотичного виховання є Закон України "Про основні засади державної політики в галузі зміцнення ідентичності української держави та її громадян", прийнятий у 2022 року.

У наш час національно-патріотичне виховання української молоді потребує системного підходу до її реалізації та розвитку, переходу від загальних положень до практичних дій. На 2022 рік Міністерство освіти і науки України затвердило оновлену "Нову концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України". У цій концепції особлива увага приділяється військово-патріотичному вихованню як компоненту національно-патріотичного виховання [30].

Прийняття Закону України "Про основні засади державної політики в галузі формування національної та громадянської ідентичності України" стало важливим кроком у комплексному вирішенні питань національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання на законодавчому рівні.

Закон вперше надає інструмент у цьому напрямку в галузі зміцнення ідентичності держави та громадян України, визначаючи поняття державного та військово-патріотичного виховання як складової частини держави в Україні він не розвивався систематично. Він також закладає основи для системного захисту національних інтересів України, зокрема Конституції, поваги до мови та історії, а також прав і свобод громадян [58]. Закон спрямований на зміцнення національної та громадянської ідентичності України, формування оборонної свідомості, що ґрунтується на суспільних і національних (державних) цінностях, соціальної активності та обов'язків громадян України, готовності до ефективного виконання громадянського і конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів, державної незалежності та територіальної цілісності України [58].

Військово-патріотичне виховання передбачає формування високих ідеалів служіння народу, готовності до праці та героїзму в ім'я добробуту українського народу. Воно спрямоване на формування громадян-патріотів, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності до захисту Батьківщини в будь-який час, ознайомлення з військовою справою та військовою технікою, сприяння фізичному розвитку особистості, ознайомлення з військовими традиціями та героїчними сторінками історії українського народу та його збройних сил.

Військово-патріотичне виховання спрямоване на підготовку до військової служби як особливе державне завдання. І. Івашковський зазначив, що "військово-патріотичне виховання - це державна установа, громадський інститут, спрямований на виховання високого патріотизму серед молоді, віри, готовності виконувати цивільні та конституційні зобов'язання щодо захисту інтересів Батьківщини» [26].

Враховуючи наші дослідження, на нас найбільше вплинув погляд на військово-патріотичне виховання"... Навмисний і організований процес, який являє собою підготовку молоді до військової служби у Збройних силах України"[18].

Метою військово-патріотичного виховання є виховання громадянськості і патріотизму як найважливіших духовних, моральних і соціальних цінностей серед молоді. Формування професійно важливих якостей і навичок в різних сферах життя суспільства, включаючи армію та інші пов'язані з нею види державної служби в мирний і воєнний час, а також підготовка до активного життя. Конституція самовідданості і військової служби в мирний і воєнний час, а також виховання високого почуття відповідальності і дисципліни.

Військово - патріотичне виховання-це організований процес підготовки вступників на середню освіту для проходження військової служби у Збройних Силах України. Його зміст визначається Конституцією, законами України, військовою присягою та військовими постановами.

Цілями військово-патріотичного виховання молоді є:

- формування патріотизму, любові до свого народу та історичних, культурних та історичних цінностей нації;
- виховання громадянських почуттів і свідомості, поваги до Конституції та інших законів України, соціальної активності, відповідальності у державних і громадських справах;
- розвиток уміння аналізувати політичну ситуацію в країні та за кордоном і на основі цього аналізу правильно оцінювати події, що відбуваються в країні та світі, свою роль і місце в них;
- створення нормативно-правову базу та комплекс заходів з виховання патріотизму та патріотичної свідомості серед українського народу;
- сприяти поширенню військових знань та готовності розвивати відповідний рівень фізичної підготовки і витривалості.

Підвищення престижу військової служби, зміцнення військово-професійної орієнтації молоді, створення і розвиток причин для захисту української держави, посилення військової служби в українській армії та інших військових організаціях;

- Прийом до вищих військових навчальних закладів та відбір кандидатів

на військову службу за конкурсними контрактами;;

- Створення системи військово-патріотичного виховання [54].

Військово-патріотична підготовка відбувається за такими напрямками:

- державний, який базується на забезпеченні системи військово-патріотичного виховання;

- суспільний: базується на вивченні та дотриманні норм моралі, усвідомленні пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів, поваги до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;

- Військові: дослідження військової історії України, перемоги армії України, спорядження та озброєння армії України, а також фізичної природи оборони Батьківщини.;

- Психологічний і виховний - дослідження особливостей психології особистості, підготовки людини до військової служби, дослідження процесу підготовки особистості; узагальнюється і популяризується досвід вищого військово-патріотичного виховання.;

- Формування глибоких знань права та встановлення високої правової культури [54].

Військово-патріотичне виховання має гармонійно поєднуватися із залученням молоді до кращих надбань світової цивілізації. Ефективність такого процесу залежить від узгодженості єдиної політики та координації дій усіх суспільних інституцій. Така політика може сприяти розвитку критичного мислення, прихильності до національної спадщини, усвідомлення своєї ролі та місця у світовому духовному розвитку, поваги до традицій. Тільки глибока та усвідомлена любов до Батьківщини може призвести до поваги до почуттів інших та чутливості до національних трагедій.

Громадянське, патріотичне та моральне виховання, соціальна активність, відповідальність і толерантність мають стати основою гуманітарної політики держави у сфері військово-патріотичного виховання. Формування особистості, яка усвідомлює свою приналежність до української нації та європейської цивілізації, має орієнтуватися на реалії та перспективи

соціокультурної динаміки і готувати до життя у світі постійної конкуренції.

Військово-патріотичне виховання має здійснюватися комплексно, інтегруючи всі його складові спільними зусиллями адміністрації, навчальних закладів, сім'ї, громадських об'єднань та організацій, Збройних Сил України та інших силових структур.

Досвід показує, що військово-патріотичне виховання є складовою людського розвитку і має системно, цілеспрямовано та безперервно впроваджуватися у навчально-виховний процес закладів освіти. Військово-патріотичне виховання переважно пов'язане з навчальним процесом, під час якого у дітей та молоді формується глибока база знань, формується світогляд та національна свідомість.

Висновки до першого розділу

Для розуміння значення терміну «національна культура» необхідно з'ясувати значення таких понять, як «культура» та «національна культура».

Поняття " культура " відображає як загальну відмінність між людським життям і біологічними формами життя, так і якісну специфіку історично визначених форм цього життя на різних етапах соціального розвитку. Культура також характеризує особливості поведінки, свідомості та діяльності людей у певних сферах суспільного життя (культура праці, побутова культура, Художня культура, політична культура). Культура може відображати спосіб життя окремої людини, соціальної групи чи суспільства в цілому.

Національна культура відображає особливості психіки, психології, традицій, мистецтва та міжетнічних відносин етносу. Вона є результатом історичного розвитку нації, розвинула і закріпила особливості саме цього народу, а не інших народів. Як надбання всього народу, національна культура потребує підтримки і захисту з боку держави. Мовно та етнічно однорідні нації можуть мати єдину національну культуру.

Процес патріотичного виховання абітурієнтів-головна ознака

патріотизму, спрямований на формування патріотичних якостей "передача в особистість учнів національних цінностей і культурних норм, патріотичних почуттів (любов до Батьківщини, повага до історії України, національних традицій, відповідальність за долю України), моральних і вольових якостей (завдання, вказівки, мотиви, рішення), патріотичних вчинків і діяльності (вчинки, установки, навички та здібності), особливі психологічні якості.

Дослідивши літературу ми виокремлюємо такі основні компоненти: історична пам'ять, мова, традиції та обряди, мистецтво та література, громадянська відповідальність.

Військово-патріотичне виховання передбачає формування високих ідеалів служіння народу, готовності до праці та героїзму в ім'я добробуту українського народу. Воно спрямоване на формування громадян-патріотів, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності до захисту Батьківщини в будь-який час, ознайомлення з військовою справою та військовою технікою, сприяння фізичному розвитку особистості, ознайомлення з військовими традиціями та героїчними сторінками історії українського народу та його збройних сил.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1 Напрями і принципи формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів

Зрозуміло, що перед обличчям сьогоденних викликів саме освіта вимагає від підготовки кваліфікованих вчителів патріотизму, правової культури і поведінки, формуванням честі і гідності у здобувачів освіти, які зможуть формувати національно-патріотичну культуру на якісно високому рівні. Таким чином, ідеологічна основа підготовки майбутніх учителів - це органічне поєднання загальнолюдських і гуманістичних цінностей, державності і державного спрямування, історії та культури України. Система професійної підготовки вчителів повинна бути орієнтована на тісний взаємозв'язок національних традицій, побуту, інтересів і моральних цінностей.

У 2022 році Міністерство освіти і науки затвердило заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. Серед основних складових націонал-патріотичного виховання в рамках даної концепції виділяють Громадянський патріотизм, духовно-моральне, військово-патріотичне та еколог декомунізаційне виховання. Метою націонал-патріотичного виховання є самодостатній громадянин України, патріот, гуманіст і демократ, готовий виконувати свої громадянські та конституційні зобов'язання щодо успадкування духовних і культурних цінностей українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції та відстоювання національного патріотизму. Громадяни, засновані на духовно-моральних цінностях українського народу [54].

Формування національно-патріотичної культури здійснюється в процесі патріотичного виховання, яке передбачає гармонійне формування якостей

справжніх патріотів в наступних напрямках:

1. Історико-патріотичне виховання – спрямоване на пізнання історичного минулого України:

- захищати працю, культурні та духовні традиції українського народу і на цій основі пишатися своєю країною та історичною спадщиною;

- обізнаність про пам'ятні події, знання пам'ятних місць, видатні громадські та політичні діячі та їхні справи;

- святкування пам'ятних дат в житті рідних сіл і селищ (заснування, захист від ворогів, культурний і політичний розвиток);

2. Героїчне та патріотичне виховання спрямоване на підготовку героїчних вчинків в ім'я Вітчизни, таких як:

- Жертва для наступного покоління;

- Визнання Походження героя - його любові до Батьківщини, свого народу, особистої відповідальності за їх долю;

- Інформація про пам'ятні місця, походи і поїздки до них;

- Розуміння суті успіху: робити саме те, що потрібно Батьківщині у важкі часи, знання історичних особистостей, національних героїв ;

- Книга пам'яті, Книга скорботи-це справжня антологія успіху українського народу в боротьбі за незалежність.

3. Фізичне виховання спрямоване на формування здоров'я країни:

- Регулярна участь громадян у фізичному вихованні та спорті;

- Напрямок фізичного виховання для підготовки молоді до праці та захисту своєї Батьківщини;

- Розвиток соціальних спортивних рухів.

4. Військово-патріотичне виховання:

- формування патріотичних почуттів відповідно до Конституції України та законів України Про захист Вітчизни та готовність служити в армії;

- бажання отримати військові знання для захисту Батьківщини, правильний рівень фізичної сили;;

- Військово-професійне спрямування молоді для підвищення престижу

військової служби;

- створення та розвиток мотивів, спрямованих на підготовку до оборони української держави в українській армії та інших військових організаціях;;

- формування вміння аналізувати зовнішньополітичну і внутрішньополітичну ситуацію, вміння самостійно і адекватно оцінювати події, що відбуваються в державі і світі, його роль в цих подіях [45].

Узагальнення підходів до демонстрації існуючої в сучасній педагогіці сучасної системи принципів виховання з урахуванням особливостей формування національно-патріотичної культури майбутніх вчителів визначає наступні принципи патріотичного виховання:

- Наукова-побудова процесу національно-патріотичного виховання майбутніх учителів на основі наукових знань;

- Культуровідповідності - в тому числі забезпечення історії народу, його органічних зв'язків з мовою, культурою, звичаями, ритуалами і традиціями, духовної єдності, спадкоємності поколінь і спадщини;

- Соціальна спрямованість патріотичного виховання - приведення змісту національно-патріотичного виховання учнів у відповідність до сучасних потреб суспільства та керівництво підготовкою до активної просвітницької громадської та громадської діяльності;

- Діяльнісний підхід - створення таких освітніх технологій, які активізують особистість здобувача освіти, а також національно-культурний пошук активної патріотичної діяльності;

- Націонал-патріотичне виховання через колективи і в колективі - формування у здобувачів освіти почуття колективізму, гордості за свій колектив;

- Індивідуальний підхід у виховній діяльності - заснований на всебічному розгляді психолого-педагогічних, особистісних і типологічних особливостей здобувача освіти, специфіки їх вияву в конкретних ситуаціях;

- Єдність, послідовність, систематичність виховних дій - реалізація вимог національно-патріотичного виховання вчителями, персоналом,

навчальними закладами, сім'ями та суспільством;

- Етнізація освітнього середовища - створення такої інфраструктури вищих навчальних закладів, яка забезпечить розвиток патріотичних почуттів, поглядів і поведінки здобувачів освіти;

- Демократизація – поєднання педагогічного керівництва націонал-патріотичним вихованням з розвитком студентської ініціативи та самостійності, вірою у творчість, повагою до особистості здобувачів освіти;

- Гуманізація – можливість поставити особистість здобувача освіти в центр уваги освітнього процесу, створити умови для його діяльності в області патріотичного виховання і самоосвіти;

- Сихологізація – оволодіння кожним викладачем методикою діагностики та психодіагностики рівня патріотичного виховання особистості здобувача освіти, корекції педагогічного впливу [76, с. 47].

Акцентуючи увагу на важливості формування в людині почуття національного і патріотичного К. Ушинський писав: «Є лише одна загальна для всіх природжена схильність, на яку завжди може розраховувати виховання: це те, що ми звемо народність. Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до Батьківщини, і ця любов дає вихованню ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з її поганими природними, сімейними і родовими нахилами» [66, с. 175].

Проаналізувавши різних науковців, які займались проблемою національно-патріотичного виховання і обґрунтовували принципи виховання, ми можемо виокремити наступні принципи формування національно-патріотичної культури майбутніх вчителів:

- здатність зберігати свою національну ідентичність, гордість за приналежність до українського народу та участь у розбудові та захисті своєї держави;
- принципи самодіяльності і саморегуляції забезпечують розвиток суб'єктивних якостей учнів, формують здатність бути критичними і самокритичними, приймати самостійні рішення;

- принцип мультикультуралізму вимагає інтеграції української культури в європейський і світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування відкритості, формування самобутніх культур;
- принцип соціальної доцільності диктує необхідність приведення змісту і методів націонал-патріотичного виховання у відповідність до реальної соціальної ситуації, в якій організовано освітній процес, що захищає Україну;
- принцип історичної та соціальної пам'яті спрямований на збереження духовної, моральної, культурно-історичної спадщини Українського народу і має реконструйовану та модернізовану форму;

принцип спадкоємності поколінь, між поколіннями зразки української культури були збережені для етнічної культури людей, що живуть в Україні [72, с. 28].

2.2. Шляхи та форми національно-патріотичної культури молоді в системі освіти України

Необхідно терміново переглянути і реалізувати те, що було зроблено під час війни, систематичні заходи, спрямовані на зміцнення національно-патріотичної культури молоді, формування нової України, що діє на основі національних і європейських цінностей.

Сьогодні українська держава і її громадяни, перш за все, усвідомлюють, що прямі виклики і загрози процесу, що має вирішальне значення для подальшого визначення їх долі, долі їх сусідів і майбутнього світопорядку, в сьогоденній складній і болючій ситуації, але в той же час з великими перспективами розвитку, зміни у фундаментальній політичній, економічній і соціальній сферах є пріоритетним завданням соціального прогресу забезпечити його суверенітет і територіальну цілісність.

Серед напрямків виховання на сьогоднішній день найбільш важливими

є національно-патріотичне, духовне, моральне, військове, екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, що відповідає як нагальним вимогам, так і викликам сучасності. Все це закладає основу для формування сучасної свідомості і майбутніх поколінь, патріотизму, поваги культурних цінностей українців, їх історії, яка заснована на ідеї культурної спадщини та традицій. Таким чином, розвиток держави вважається запорукою особистісного зростання, що забезпечує виконання зобов'язання щодо захисту незалежності і територіальної цілісності України з гуманізмом, соціальним благополуччям, демократією, свободою, терпимістю, рівновагою, національною відповідальністю як національним багатством, здоровим способом життя, готовністю до змін [30].

Тому зараз, як ніколи, необхідні нові підходи і нові способи розвитку патріотизму як почуття і основних якостей особистості. У той же час Україна володіє давньою і славною культурою та історією, досвідом суспільного життя, які служать потужним ресурсом і міцною основою для освіти молоді. Вони вже увійшли в сферу освіти і загальної освіти, але нинішній соціальний процес вимагає переосмислення і відкриває нові можливості в сфері освіти.

На даному етапі розвитку України, при безпосередній загрозі негативу, втрати незалежності держави, входження його в сферу впливу інших держав, необхідно терміново переглянути те, що було зроблено, і вжити систематичних заходів щодо зміцнення національно-патріотичного виховання діти та молодь-формування нової України, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- Повага до національних символів (герб, прапор, гімн України);
- Активна участь у суспільно-політичному житті країни;
- Повага прав людини;
- Підготовка до заходів з охорони навколишнього середовища;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань інших представників культури, мовних особливостей регіонів і країн;;;
- Готовий захищати суверенітет і територіальну цілісність України [30].

Процес патріотичного виховання молоді повинен бути позитивним, відповідати віку і делікатному періоду розвитку і особистісним якостям особистості, ґрунтуватися на духовно-моральних принципах.

Таким чином, існує необхідність у реалізації національно-патріотичної культури, що визначає тему громадянського суспільства, нової стратегії цілеспрямованого та ефективного процесу виховання патріотичних громадян України з урахуванням усіх обставин.

Формування національно-патріотичної культури відбувається в процесі впровадження національно-патріотичного виховання в систему освіти, "Стратегії національно-патріотичного виховання", затвердженої Указом Президента України від 2019-5-18 рр., Планом дій з реалізації стратегії, Національною цільовою програмою національного патріотизму. Виховна підготовка, регіональна та місцева цільова програма національно-патріотичного виховання, реалізація заходів з реалізації Концепції національно-патріотичного виховання[67].

Для формування національно-патріотичної культури були виокремлені напрямками її реалізації :

- створення сприятливих умов, створених на законодавчому рівні для діяльності молодіжних організацій, дитячих і молодіжних громадських організацій, що беруть участь в процесі національно-патріотичного виховання;

- розробка та впровадження системи заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання;

- реалізація заходів, пов'язаних з військово-патріотичною грою «Сокіл» («Джура») по всій Україні;

- Підтримка впровадження духовно-морального аспекту та освітньої сфери громадянської освіти в Україні відповідно до концепцій розвитку громадянської освіти в Україні та інших документів, що стосуються розвитку громадянської освіти [30].

Для реалізації національно-патріотичного виховання в системі освіти

України були обґрунтовані її шляхи в умовах сьогодення.

По перше, це діяльність державних органів спільно з органами місцевого самоврядування з національно-патріотичного виховання:

- здійснення заходів щодо реалізації патріотичного виховання в закладах середньої освіти і всіх рівнів, а також в закладах культури та спорту;
- підтримка волонтерських проєктів, інших громадських заходів, а також надання молоді благодійних, соціальних, інтелектуальних та творчих ініціатив та проєктів на благо України;
- створення умов для поширення культурної та духовної спадщини Держави, героїчного минулого та кращих здобутків сучасного українського народу, підтримка професійної та самодіяльної творчості.

Це стало позитивним внеском у державне патріотичне виховання абітурієнтів усіх ланок армії, які брали участь у війні Російської Федерації проти України, та їхніх родин.;

- Залучення молоді до участі у збереженні та підтримці єдності українського суспільства у Народному Русі за мир та злагоду громадян;
- Налагодити співпрацю з українським військовим формуванням в якості мотивації для підготовки до вибору військової професії;
- Підтримувати діяльність житлових клубів, позакласних установ, національних центрів патріотичного виховання, державних установ, благодійних організацій та інших неурядових організацій, що займаються патріотичним вихованням молоді;;
- удосконалювати підготовку та перепідготовку кадрів, що беруть участь у національно-патріотичному вихованні дітей та підлітків у системі освіти, культури та спорту;;
- просувати сферу духовно-морального виховання як основу формування особистості та основи національно-патріотичного виховання;;
- Вивчати потреби дітей та молоді, особливо за допомогою соціологічних досліджень [45, с. 101].

Співпраця між державними органами та громадянським суспільством:

- активна участь громадських організацій та благодійних організацій у національно-патріотичному вихованні, використанні їх досвіду, можливостей та методів роботи у вихованні українських патріотів;

- конкурсна організаційна та фінансова підтримка програм і проектів державних установ з національно-патріотичного виховання;

- активна участь сім'ї в процесі національно-патріотичного виховання, освоєння батьківського співтовариства шляхом поширення кращого досвіду національно-патріотичного виховання;

- здійснення заходів, спрямованих на реалізацію патріотичного виховання в закладах освіти, культури та спорту;

- підтримка волонтерських проектів та інших соціально-громадських заходів, а також надання благодійних, соціальних, розумових та творчих ініціатив на благо України;

- створення умов для поширення культурної та духовної спадщини Держави, героїчного минулого та кращих здобутків сучасного українського народу, підтримка професійної та самодіяльної творчості;

- залучення молоді до участі у збереженні та підтримці єдності українського суспільства у громадських рухах за мир та злагоду громадян;

- пропаганда спорту та фізичного виховання, спрямована на пропаганду здорового способу життя громадян з урахуванням принципів національно-патріотичного виховання;

- налагодити співпрацю з українським військовим формуванням в якості мотивації для підготовки до вибору військової професії;

- посилити громадський контроль за діяльністю органів виконавчої влади, пов'язаною з національно-патріотичним вихованням;

Одним із шляхів формування національно-патріотичної культури є участь здобувачів освіти у патріотичних заходах, присвячених національним святкам, славі та минулому захисників незалежності України в сучасних умовах (Указ президента України, 2019 р.). Зокрема, у навчальних закладах за ініціативи Міністерства освіти і науки України спільно з Міністерством

оборони України було проведено низку заходів, спрямованих на формування національної ідентичності серед молоді на прикладі мужності військовослужбовців Збройних Сил України (Указ Президента України, 2019). Крім того, організація спортивних заходів та військово-патріотичних ігор (наприклад, «Сокіл» («Джура») та ін.), заохочувати пропаганду здорового способу життя та покращувати загальний рівень фізичної підготовки молоді [45, с. 105].

Складний процес формування національно-патріотичної культури здійснюється різними формами роботи, вибір яких залежить від змісту і мети виховної діяльності, вікових особливостей здобувачів освіти, основної їх діяльності. Різноманітні форми можна розподілити на:

- інформаційно-масові (дискусії, дискусії, зустрічі, філософські столи, відкриті секції, інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, екскурсії до місцевих культурних ресурсів, історія держави і права, живі газети, вивчення книг і т.д.);
- заходи-практичні (творчі колективи, екскурсії, свята, імпровізаційний театри, вистави-інсценування, огляд-конкурси, олімпіади);
- індивідуальні (завдання, творчі завдання, звіти, індивідуальні роботи тощо).

2.3. Визначення значення закладу вищої освіти у формуванні національно-патріотичної культури майбутніх учителів

В нашій країні вища освіта не є обов'язковою, а рік за роком бажаючих отримати вищу освіту стає все більше. Більшість здобувачів вищої освіти говорять, що вони готові вчитися. Звичайно, деякі люди отримують освіту за бажанням своїх батьків або без вагань обирають свою майбутню професію. Однак таких здобувачів освіти дуже мало, і в цілому студенти впевнені, що самостійно обирають свою майбутню професію і наполегливо навчаються.

Саме здобувачі вищої освіти самостійно обирають вищі навчальні заклади та майбутні професії, що може свідчити про мотивацію до здобуття знань. Зрозуміло, що студентське життя - це не лише набуття відповідних знань, навичок та здібностей. У цей період життя відбуваються важливі життєві події: любов, створення сім'ї, народження дитини, перше робоче місце.

Формування у здобувачів вищої освіти національно-патріотичної культури відбувається протягом усього періоду навчання.

Таким чином, загальна теза огляду публікацій про національно-патріотичну культуру визначається наступними міркуваннями: вивчення історії, традицій і культури українського народу визнано вітчизняними вченими одним з основних факторів реалізації даного напрямку в освітньому процесі вищих навчальних закладів. Найважливішим напрямком формування національно-патріотичної культури у здобувачів вищої освіти дек. О. Васюк, О. Вербовський, А. Кучерявий, О. Олексюк – визначають знанєвий, духовний, діяльнісний аспект, що відображено в системі цілей, планів, проектів, програм, стандартів і технологій, характерних для національної педагогічної складової національно-патріотичного виховання [11; 16; 33; 44].

Визначити законодавчу базу національно-патріотичного виховання молоді, видається доцільним доповнити чіткі і схематичні обриси правової основи досліджуваного явища одним з якостей - пасіонарності, які найбільш часто збігаються з моделями настрою і поведінки сучасної молоді. Зміст патріотизму - пристрасть, і в роздумах І. Бега: «Ми говоримо не тільки про почуття патріотизму, яке може виникнути в людині як пряма реакція на сильні зовнішні чинники, але і про його глибоку самосвідомість і почуттях, заснованих на тій же пристрасті» [9, с. 8].

Зміст освіти у ЗВО охоплює в основному національні ідеї, виражені в національній етнічній освіті, культурі та мові, історії, звичаях, і традиціях, християнській релігії та інших діалектично взаємопов'язаних факторах, які можуть проявлятися в різних формах і у практичній діяльності. У той же час,

якщо ми продовжимо вплітати філософську категорію в логічну схему мислення, В.Ряшко вважає, що необхідно враховувати, що форми мають тенденцію відставати від змісту [61, с. 119].

У своїй роботі О. Акімова і Н. Опушко зосереджена на вивченні історії та краєзнавства в рамках вивчення галузі освітнього циклу, що враховує переважні елементи формування патріотичних і громадянських почуттів у майбутніх вчителів [2, с. 205].

За словами А. Гаврилюка, такі зміни необхідні навчальним закладам, які готують фахівців у всіх сферах, включаючи освіту, промисловість і бізнес [19, с. 100].

Важливою складовою системи національно-патріотичної культури у ЗВО, в якійсь мірі її основою, є змістовна складова, тобто зміст національно-патріотичного виховання. Основні елементи змісту національно-патріотичного виховання у сфері освіти були визначені наступним чином:

- дослідження в академічних областях;
- оволодіння різними видами науково-дослідної діяльності, які дозволяють розвивати світогляд;
- проводити позакласні освітні заходи та знайомити їх із патріотично значущим змістом;
- участь у громадських роботах патріотичного спрямування.

Здатність здобувачів вищої освіти до національного патріотизму - це здатність та готовність студента розуміти, оцінювати та активно визначати патріотизм та національну самосвідомість. Ця здатність базується на розумінні та повазі власної культури, історії, традицій та цінностей. Це також може включати бажання працювати на благо своєї країни, сприяти соціальному розвитку та створювати позитивний імідж країни на міжнародній арені.

Ми вважаємо, що формування національно-патріотичної культури вищих навчальних закладів може стимулювати молодь до патріотичної діяльності, формувати національну культуру та підтверджувати особу громадян України. Для цього в навчальних закладах, зокрема в Криворізькому

державному педагогічному університеті, проводяться відповідні заходи, існують відповідні структурні підрозділи, що відповідають за організацію рекламних акцій, виставок, квестів, фестивалів, роботу з формування та розвитку національно-патріотичних здібностей творчих студентів. Ці підрозділи включають наступне:

- психологічні служби КДПУ;
- студентський клуб;
- студентська рада;
- рада факультету;
- міжнародний відділ.

Кожен із цих структурних підрозділів університету бере на себе завдання з формування патріотичних та національних талантів здобувачів вищої освіти. Крім того, такі заходи побічно проводяться під час навчальних годин, тренувань і різних видів вправ, навчальних заняттях, різних видах практики.. Тобто для цієї мети використовуються всі можливості вищих навчальних закладів – формування національно-патріотичних здібностей молоді.

Важливо враховувати, що формування національно-патріотичної культури вищих навчальних закладів не має на увазі відчуження або ворожості по відношенню до інших країн і культур, а саме стимулює розвиток позитивних відносин і співпраці між країнами і людьми, виключення або ворожнечі до інших країн чи культур. Змінює розвиток позитивних відносин і співпраці між країнами і людьми.

Таким чином, ми визначили можливості і можливості вищих навчальних закладів у формуванні національно-патріотичної культури вступників на вищу освіту.

Висновки до 2 розділу

Формування національно-патріотичної культури здійснюється в процесі патріотичного виховання, яке передбачає гармонійне формування якостей

справжніх патріотів в наступних напрямках:

1. Історико-патріотичне виховання - спрямоване на пізнання історичного минулого України.

2. Героїчне і патріотичне виховання - спрямоване на підготовку до героїчних вчинків в ім'я Вітчизни, в тому числі.

3. Фізичне виховання - спрямоване на формування здоров'я нації.

4. Військово-патріотичне виховання

Проаналізувавши різних науковців, ми можемо виокремити наступні принципи формування національно-патріотичної культури майбутніх вчителів:

- здатність зберігати свою національну ідентичність, гордість за приналежність до українського народу та участь у розбудові та захисті своєї держави;

- принципи самодіяльності і саморегуляції забезпечують розвиток суб'єктивних якостей учнів, формують здатність бути критичними і самокритичними, приймати самостійні рішення;

- принцип мультикультуралізму вимагає інтеграції української культури в європейський і світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування відкритості, формування самобутніх культур;

- принцип соціальної доцільності диктує необхідність приведення змісту і методів націонал-патріотичного виховання у відповідність до реальної соціальної ситуації, в якій організовано освітній процес, що захищає Україну;

- принцип історичної та соціальної пам'яті спрямований на збереження духовної, моральної, культурно-історичної спадщини Українського народу і має реконструйовану та модернізовану форму;

- принцип спадкоємності поколінь, між поколіннями зразки української культури були збережені для етнічної культури людей, що живуть в Україні.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНА АПРОБАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Педагогічні умови формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти

Перш ніж перейти до розгляду психолого-педагогічних умов формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога, необхідно визначити загальні умови, зокрема психолого-педагогічні умови наукових досліджень. «Умови» визначаються наступним чином: 1) обопільна усна або письмова угода з якого-небудь питання, угода, договір; 2) претензія - це пропозиція, висунута будь-якою зі сторін, які в чомусь згодні; 3) необхідна умова, яка дозволяє що-небудь відбуватися, створюватися, формуватися або сприяє чому-небудь; 4) ситуація, особливості реальності, щось відбувається або виконується; 5) правила, існуючі або встановлені в певній сфері життя, дії, що забезпечують нормальне функціонування чого-небудь, 6) повні дані, положення, що лежать в основі чого-небудь [15, с.1295]. Ми розглянемо перше, п'яте та шосте визначення. Виходячи з цього, психолого-педагогічні умови формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога являють собою набір початкових вимог, що забезпечують ефективність пропонованих засобів навчання.

З точки зору філософського аналізу, ситуація – це «певне зовнішнє середовище, середовище, в якому відбуваються, існують і розвиваються певні явища та процеси» [74, с. 589] або «сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин тощо). Це необхідно для зовнішнього вигляду або зміни певного об'єкта» [73, с. 201].

Таким чином, в нашій роботі, використовуючи поняття «психолого-педагогічні умови», ми розглядаємо об'єктивні і суб'єктивні вимоги і ситуації, при яких гарантовано досягаються позитивні результати процесу формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога.

Вивчення відповідної психолого-педагогічної літератури, аналіз організації практичної роботи допомогли визначити початкові психолого-педагогічні умови формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога.

Умова 1. *Використання педагогічних можливостей навчальних предметів з метою патріотичного виховання здобувачів освіти.* Це пов'язано з тим, що патріотичне виховання здобувачів освіти здійснюється в основному в процесі навчально-пізнавальної діяльності, оскільки в зміст цих навчальних предметів включені цінні елементи і використовуються інтерактивні та активні методи навчання. Було вирішено зберегти значення рідного слова, головне завдання якого була виконана за рахунок включення в текстовий матеріал вітчизняних письменників: О. Гончар «Собор», Л. Костенко «Біль єдиної зброї», які символізує важливе національне питання. Модернізація освіти призвела до формування в межах освітнього середовища педагогічного університету переконування у дотриманні обов'язкового мовного режиму (круглий стіл "Українська етнічність у часі та просторі"), формування українсько-мовного освітнього простору (Свята "День матері", "День Прапора України", "День незалежності України", "День оборони України", "Україна - незалежна держава!") "День українського козацтва", "День української писемності та мови", "День Української Армії", "День возз'єднання України", вечір " Україна - незалежна держава! "Українська - це українська мова", " Колір української мови"), реалізація творчих творів українською мовою здобувачами освіти (конкурс "європейська держава Коса", творчі зустрічі з видавцями, письменниками та поетами Дніпропетровської області), Заохочувати відповідальне ставлення до рідної мови серед майбутніх учителів (освітні заходи для абітурієнтів дек. освіти" кольори української мови", "підкорення Тараса"). Ще одним напрямком роботи було формування особистісних якостей через зміст освітніх предметів, відзначених ставленням цінностей до Батьківщини («фольклор як духовна школа національного світогляду»).

Умова 2. *Залучення здобувачів освіти до участі в соціально значущих*

патріотичних проектах. При виборі умов навчання педагогічний університет повинен стати освітнім середовищем для формування українських патріотів, здатних бути відповідальними, брати участь у розвитку країни як незалежної і демократичної держави, вносити свій внесок у єдність і згуртованість країни в процесі організації суспільно значущої діяльності. В якості основного методу реалізації цього підходу була обрана технологія проектування. На етапі формування освітніх досліджень були реалізовані наступні проекти:

Творчий ("молодь побудує Україну"), ("Я українець!"), ігри ("Козацьке виховання"), освіта ("моя держава Україна", " Герой з нами"), дослідження ("Україна на планеті Земля"), культура ("що ти робиш..."), інформаційний ("Україна - козацький край"), прикладний ("Історія моєї родини - Історія моєї Батьківщини", " Запали свічки на пам'ять"), соціальний ("зроби іграшку - допоможи Україні"), милосердя («Родина і Україна»), волонтерські («Волонтер і сучасність», «Моя допомога воїнам ЗСУ»).

Критерії та показники патріотичної вихованості

1. Ціннісно-патріотичний світогляд: патріотично-світоглядні знання; ціннісно-патріотична свідомість, переконання, ідеали; володіння рідною мовою, повага до неї.

2. Патріотично-спрямована активність: мотивація патріотизму; активна суб'єктно-патріотична позиція; толерантне ставлення до представників різних культур.

3. Професійно-патріотична діяльність: здатність до патріотичної самореалізації; готовність до здійснення патріотичного виховання учнів

Результат: сформована патріотична вихованість студентів

Суспільно-політичні події, що відбуваються на Україні, стали важливим змістом діяльності проекту. Таким чином, ключовими факторами формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога були: героїчні дії українських військовослужбовців, включених у відповідні проекти як форма захисту національних інтересів, прав людини і поваги людської гідності, які сприяли обороні країни, вихованню позитивного ставлення до служби в армії і виробленню позитивної суб'єктивної позиції по відношенню до подій на війні України.

Демонстрація третьої педагогічної ситуації - *активне вивчення національно-культурної спадщини Українського народу його майбутніми вчителями* - пов'язана з розумінням патріотичного виховання як компонента державної освіти, основною метою якого є становлення самодостатніми громадянами - патріотами, гуманістами і демократами України, готовими виконувати свої державні обов'язки щодо спадкування духовної і культурної спадщини Українського народу (Наказ МОН України 06.06.2022 № 527) [54].

«Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 : Наказ МОН України 06.06.2022 № 527» [54]. Це положення особливо важливо у зв'язку з патріотичним вихованням майбутніх вчителів, які повинні проводити патріотичне виховання учнів. Реалізація цієї педагогічної ситуації відбувалася при повному використанні можливостей творчих здібностей та інтересів здобувачів освіти, тобто інтелектуальної гри – («Я» - Криворіжець!), дебати («Націоналізм і патріотизм», «Одномовність або двомовність»), прес-конференції («Україна в сучасному медіапросторі»), засідання круглого столу («Зайняти позицію»), метод «Важливе питання», «Преса», тематичне дослідження, мозковий штурм і т.д. Різні форми були використані в освітньо-виховному процесі, які включають: індивідуальні, групові, масові, традиційні, інноваційні, одномовні і інтерактивні, вербально-логічні і соціальну працю і т.ін.

3.2. Визначення рівнів сформованості національно-патріотичної культури майбутніх учителів та стану проблеми в практиці закладу освіти

Теоретичний аналіз, проведений в попередньому розділі, дозволив визначити можливості освітньо-виховного процесу для формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога. Але без визначення початкового стану формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога неможливо простежити динаміку цього складного процесу. Дослідна робота була організована нами на базі Криворізького державного педагогічного університету зі студентами філологічного факультету гр.УАФ-23 (26 студ.) і УПФ-23 (24 студ.). На першому етапі роботи було проведено констатувальне дослідження.

Метою констатувального дослідження є визначення початкового стану формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога.

В ході констатувального дослідження були вирішені наступні завдання:

Дослідження особливостей формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога:

- 1) розробити показники і визначити рівень формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога;
- 2) визначте поточний рівень (у відсотках).

На констатувальному етапі дослідження використовувалися різні методи: анкетування, опитування, спостереження за практичною освітньо-виховною діяльністю викладачів і кураторів груп студентів, спостереження за студентами в процесі здійснення виховних заходів, співбесіда, вивчення документації.

Для забезпечення максимальної достовірності дослідних даних та змін у зарахуванні ми розробили показники та визначили рівень формування національно-патріотичної культури майбутнього вчителя.

Аналіз наукової літератури дозволив визначити і охарактеризувати рівні сформованості національно-патріотичної культури майбутнього вчителя педагогічних вузів за певними критеріями і показниками (високий, середній і низький).

Формування високого рівня національно-патріотичної культури майбутнього педагога характеризується глибоким розумінням суті патріотизму, наявністю чітко обґрунтованих патріотичних позицій і стійких цінностей. Студенти цікавляться темою патріотизму, мають глибокі знання української мови, історії України та прагнуть розвивати та поглиблювати ці знання. Здобувачі освіти цього рівня формують цінну патріотичну свідомість, міжкультурну терпимість та активну суб'єктивну патріотичну позицію щодо сучасних суспільно-політичних подій в Україні. Майбутній педагог готовий брати активну участь у громадській діяльності та волонтерських рухах молоді, займатися патріотичним саморозвитком, оцінювати патріотичне виховання учнів та здійснювати патріотичне виховання школярів у майбутній професійній діяльності.

Середній рівень сформованості національно-патріотичної культури майбутнього вчителя характеризується чіткою патріотичною позицією, поєднанням сформованих патріотичних цінностей, переконань та ідеалів. На цьому рівні здобувачі освіти володіють систематичними знаннями в області патріотизму, беруть участь в обговоренні поточних подій в Україні, в деяких випадках потреба в самоосвіті в цій області. Знання здобувачі освіти української мови та історії України є добрі і дуже добрі, вони цікавляться звичаями, традиціями та звичаями, культурою українського народу. Добре розвинений рівень толерантності до представників інших країн дозволяє активно спілкуватися. Студенти активні в суспільно-політичній сфері, але їм потрібна підтримка викладачів і товаришів, щоб проявити ініціативу. На цьому рівні майбутні вчителі зазвичай готові до патріотичного виховання учнів, але оцінити їх патріотичне виховання складно.

Низький рівень характеризується пасивним ставленням до теми патріотизму, відсутністю чіткої патріотичної позиції, несформованими цінностями і відсутністю терпимості до представників інших культур. Здобувачі освіти цього рівня не володіють систематичними знаннями про патріотизм, багато хто не прагне поглиблювати свої знання з цього предмету. Необхідність активної патріотичної діяльності чітко не визначена. Студенти – початківці і не наважуються брати участь у соціальній роботі чи патріотичних заходах. У них присутні елементи відчуження в суспільно-політичній сфері, байдуже ставлення до культури, звичаїв, звичаїв та історії свого народу. Окремі студенти погано оцінюють і реагують на події, що відбуваються на сході нашої держави.

На етапі затвердження дослідження взяли участь студентів перших курсів Криворізького державного педагогічного університету. Першим етапом вивчення рівня сформованості національно-патріотичної культури майбутнього вчителя стало проведення анкетування серед студентів перших курсів Криворізького державного педагогічного університету, яке дозволило виявити їхнє ставлення до визначення поняття «патріотизм», історичне

минуле державності країни (Додаток А). Анкети містили запитання щодо впливу знання історичного минулого на майбутнє держави, в яких заходах патріотичної спрямованості взяли участь та інші.

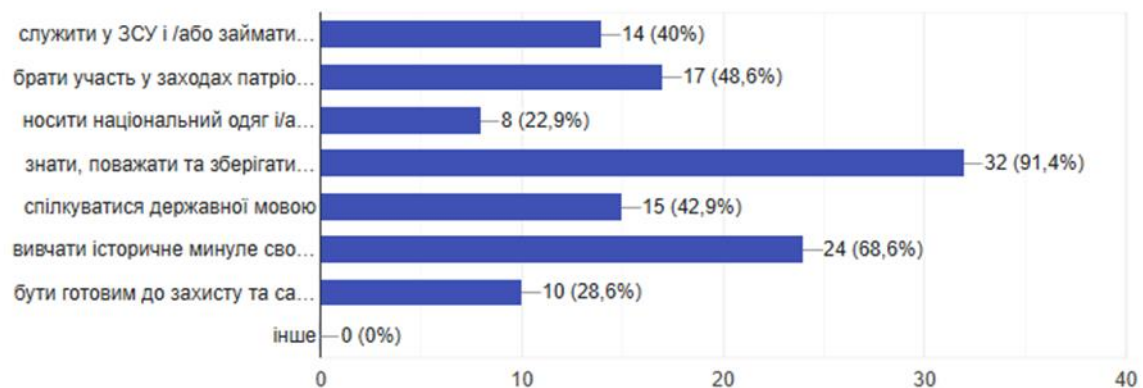
Результати опитування студентів КДПУ

1. У чому, на твою думку, виявляється патріотизм?

[Копіювати діаграму](#)

Оберіть не більше трьох варіантів.

35 відповідей

3. Чи цікавить тебе історичне минуле становлення української державності?

[Копіювати діаграму](#)

35 відповідей

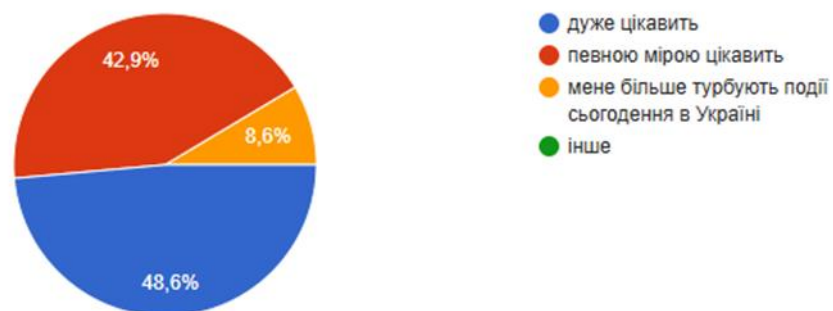

Рис.1.1 Кількісні результати анкетування студентів

Результати затвердження освітніх досліджень показують, що більшість здобувачів освіти двох груп мають середній рівень патріотичного виховання (55,4% і 60% відповідно). Високі рівні були виявлені у 25,5% здобувачів освіти першої групи та 22,2% здобувачів освіти другої групи. Таким чином, дані,

отримані на етапі затвердження освітнього дослідження, свідчать про недостатній рівень сформованості національно-патріотичної культури майбутнього вчителя, що не відповідає сучасним вимогам суспільства, і дозволяють зробити висновок про необхідність розробки ряду освітніх умов для патріотичного виховання здобувачів освіти у педагогічному університеті.

Для підвищення рівня національно-патріотичної культури ми впровадили в освітній процес різні за змістом і спрямованістю форми роботи зі студентами: а) інформаційний, виховний характер (інформаційні хвилинки «Воїни нашого краю», зустрічі, тематичні вечори, уроки мужності, бесіди); б) ефективний і практичний напрям (конкурси "Козацьке виховання", конкурси, гуртки, волонтерська діяльність, поїздки по країні); в) усвідомлювати їх соціальне і особисте значення і бути інклюзивними (змагання, військово-спортивні фестивалі, заходи з цивільного захисту).

Особливу увагу ми приділили Дню захисника України, якому було приурочено виховний захід на тему: «Сила і мужність, доброта і любов - твої крила, Україно», «День захисника України»; до спортивно-сімейної програми «Ми спортивна сім'я»; вшанування учасників бойових дій та воїнів ЗСУ.

До Дня Збройних Сил України було організовано свято для хлопців на тему: «Ти наш захисник, наш тил і наша оборона».

У рамках Тижня книги ми з бібліотекою університету провели літературний вісник: презентація книжки О. Бурбело «Я лиш струна на арфі України».

Теми національно-патріотичного виховання зазвичай розглядається на кураторських годинах і проводили разом з куратором на тему: «Розвиток національних і загальнолюдських цінностей є домінуючим чинником особистої самореалізації».

Організовано відкриту навчальну годину спілкування:

1. Відкрита промова «Україна - єдина країна».
2. Круглий стіл на тему: «Там бере початок Україна, де росте біля хата калина».

3. Жива газета «Наша воля єдина».

4. Свято «Любов моя, Україно».

3.3. Методичні рекомендації щодо формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти

Для перевірки ефективності розроблених педагогічних умов на заключному етапі дослідження був проведений діагностичний зріз зі здобувачами освіти кожної групи, метою якого було отримання емпіричних даних, що дозволяють визначити динаміку якісних змін в структурі досліджуваного особистісного утворення. Аналіз результатів дослідження проводився шляхом зіставлення даних про рівень формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога в двох групах до і після дослідження.

Реалізація початкових педагогічних умов-використання педагогічних здібностей суб'єкта освіти здобувачами освіти з метою патріотичного виховання обумовлено тим, що патріотичне виховання учнів здійснюється в основному в освітньому процесі вищих навчальних закладів.

Модернізація освіти також проводилася шляхом переконання у дотриманні обов'язкового мовного режиму в освітньому середовищі педагогічних вузів та проведення освітньої діяльності в процесі виробничої освітньої практики (виставка "державні символи України", "Криворіжжя спогадів", "Українська вишивка" та ін.),

Ще однією областю вивчення було формування особистісних якостей зі змістом навчальних предметів, відзначених ставленням цінностей до Батьківщини ("Фольклор як духовна школа національного світогляду", "Мистецтво української діаспори").

Технологія проекту, 2. Він був обраний в якості основного способу реалізації умов навчання-залучення студентів до участі в соціально значущих патріотичних проектах.

На етапі становлення освітніх досліджень були реалізовані наступні проекти: Творчий ("молодь будує Україну"), Творчий ("Я українець!"), ігри ("Козацьке виховання"), тренінги ("моя держава Україна", " Герой з нами"), дослідження ("Україна на планеті Земля"), культурологічні дослідження ("і що ти робиш..."), знання ("Україна-країна козацтва"), Додаток орієнтований ("Історія моєї рідної родини в історії мого рідного міста", " запалити свічки в пам'ять про рідних і близьких"), суспільство ("допомога - Україна"), милосердя ("Вітчизна і рідна Україна"), волонтери ("Сучасні волонтери", " Історія української армії", "Моя допомога солдатам").

Суспільно-політичні події, що відбуваються на Україні, стали важливим змістом діяльності проекту. Таким чином, ключовими факторами патріотичного виховання студентів були: героїчні дії українських військовослужбовців, волонтерів; військові і членів їх сімей сприяли обороні країни, вихованню позитивного ставлення до служби в армії і виробленню позитивної суб'єктної позиції по відношенню до подій на Сході України.

Теоретичною основою третьої педагогічної умовою є активна робота майбутніх педагогів над національно-культурною спадщиною українського народу. Реалізація цієї педагогічної ситуації залежить від можливості творчих здібностей та інтересів студентів, тобто від інтелектуальних ігор («Ігри: історія, ідеологічні основи та освітні ідеали»), дебати («Націоналізм і патріотизм»), дебати («Одномовність або двомовність»), прес-конференції, тематичні дослідження, мозковий штурм, і т. д.

Отримані результати свідчать про значну позитивну динаміку рівня сформованості національно-патріотичної культури майбутнього вчителя та підтвердили ефективність реалізації запропонованих педагогічних умов патріотичного виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного університету (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Динаміка рівнів сформованості національно-патріотичної культури майбутнього вчителя до та після дослідження

Рівні	1 група		Динаміка	2 група		Динаміка
	До дослід.	Після дослід.		До дослід.	Після дослід.	
Високий	19,2	44,5	+25,3	19,4	21,3	+1,9
Середній	22,8	42,2	+19,4	25	27,7	+2,7
Низький	58	13,3	-44,7	55,6	51	-4,6

Так, в першій групі кількість учасників із високим рівнем збільшилася на 25,3%, а середнього рівня - на 19,4%. У той же час відбулися зміни у здобувачів освіти 1 групи, але вони недостатньо значні. Таким чином, кількість респондентів високого рівня зросла лише на 1,9%, тоді як кількість респондентів середнього рівня зросла на 2,7%.

Доказ отриманих результатів проводилося з використанням статистичних критеріїв.

В цілому результати дослідження продемонстрували ефективність проведених педагогічних умов у формуванні національно-патріотичної культури майбутнього вчителя .

Таким чином, цілі були досягнуті, завдання виконані.

Висновки до 3 розділу

В нашій роботі, використовуючи поняття "психолого-педагогічні умови", ми розглядаємо об'єктивні і суб'єктивні вимоги і ситуації, при яких гарантовано досягаються позитивні результати процесу формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога.

Умова 1. Використання педагогічних можливостей навчальних

предметів з метою патріотичного виховання здобувачів освіти.

Умова 2. Залучення здобувачів освіти до участі в соціально значущих патріотичних проектах.

Умова 3. Активне вивчення національно-культурної спадщини Українського народу його майбутніми вчителями

Дослідна робота була організована нами на базі Криворізького державного педагогічного університету зі студентами філологічного факультету гр.УАФ-23 і УПФ-23. На першому етапі роботи було проведено констатувальне дослідження.

На констатувальному етапі дослідження використовувалися різні методи: анкетування, опитування, спостереження за практичною освітньо-виховною діяльністю викладачів і кураторів груп студентів, спостереження за студентами в процесі здійснення виховних заходів, співбесіда, вивчення документації. Аналіз наукової літератури дозволив визначити і охарактеризувати рівні сформованості національно-патріотичної культури майбутнього вчителя педагогічних вузів за певними критеріями і показниками (високий, середній і низький). Першим етапом вивчення рівня сформованості національно-патріотичної культури майбутнього вчителя стало проведення анкетування серед студентів перших курсів Криворізького державного педагогічного університету. Анкети містили запитання щодо впливу знання історичного минулого на майбутнє держави, в яких заходах патріотичної спрямованості взяли участь та інші. Для підвищення рівня національно-патріотичної культури ми впровадили в освітній процес різні за змістом і спрямованістю форми роботи зі студентами: а) інформаційний, виховний характер (інформаційні хвилинки «Воїни нашого краю», зустрічі, тематичні вечори, уроки мужності, бесіди); б) ефективний і практичний напрям (конкурси "Козацьке виховання", конкурси, гуртки, волонтерська діяльність, поїздки по країні); в) усвідомлювати їх соціальне і особисте значення і бути інклюзивними (змагання, військово-спортивні фестивалі, заходи з цивільного захисту). Для перевірки ефективності розроблених педагогічних умов на

заключному етапі дослідження був проведений діагностичний зріз зі здобувачами освіти кожної групи, метою якого було отримання емпіричних даних, що дозволяють визначити динаміку якісних змін в структурі досліджуваного особистісного утворення. Аналіз результатів дослідження проводився шляхом зіставлення даних про рівень формування національно-патріотичної культури майбутнього педагога в двох групах до і після дослідження.

ВИСНОВКИ

Національно-патріотична культура майбутніх учителів розуміється як складний процес, спрямований на прийняття демократичних цінностей, дотримання законів, норм права, загальної моралі і залучення майбутніх вчителів в демократичний процес, формування культури мови і патріотизму. Національно-патріотична культура майбутніх учителів забезпечує формування патріотичної свідомості у здобувачів освіти, їх активну суб'єктивну позицію по відношенню до українського народу, Вітчизни, держави, країни, сучасних політичних подій в Україні, діяльності, спрямованої на становлення України як правової та демократичної держави, а також здатність до виховання високого патріотизму серед молоді. Важливою складовою національно-патріотичної культури в сучасних умовах є військово-патріотичне виховання, яке визначається національними інтересами, головне завдання - забезпечити готовність молоді до боротьби із зовнішніми загрозами, службі у Збройних Силах України, участі у волонтерській діяльності.

Патріотичне виховання майбутнього вчителя виражається в любові до України, її мови і народних традицій, моральної відповідальності за долю Батьківщини і готовності захищати її.

Вільне національне самовизначення і свідоме збереження і зміцнення національних духовних цінностей тих, хто може успадкувати культурну спадщину українського народу, вміння працювати над розбудовою держави, готовність здійснювати патріотичне виховання школярів.

Освіта як засіб національно-патріотичної культури майбутніх учителів освітнє середовище університету являє собою інтегровану та інноваційну систему комунікацій і технологій, що характеризується позитивною освітньою цілеспрямованістю, цінностями, відкритістю суспільству і його проблемам, постійним розвитком і самоорганізацією. Це важлива складова професійного становлення та особистісного зростання студентів.

У структуру національно-патріотичної культури майбутніх учителів

входять пізнавальні, мотиваційні та активні елементи. Критерії формування кожного компонента визначаються відповідним чином: орієнтовні цінності - патріотичний світогляд: знання, переконання, ідеали патріотичного світогляду; цінності - патріотична свідомість; рідна мова зі; орієнтовна патріотична та професійна діяльність: здатність до патріотичної самореалізації; готовність до здійснення патріотичного виховання учнів.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури охарактеризовано 3 рівні національно-патріотичної культури майбутніх учителів (високий, середній і низький).

Ефективна національно-патріотичної культури майбутніх учителів у закладах вищої освіти можливо в наступних освітніх умовах: використовувати педагогічний потенціал суб'єктів освіти з метою патріотичного виховання студентів. Залучайте студентів до участі в соціально значущих патріотичних проектах. Активна робота майбутніх учителів національної культурної спадщини Українського народу. Ці умови навчання застосовні до освітнього середовища університетів комплексної освіти.

Реалізація педагогічних умов включала наступне методичне забезпечення та відповідні форми виховної роботи. У початкових педагогічних умовах – використання педагогічних можливостей суб'єктів освіти для формування національно-патріотичної культури майбутніх учителів - круглі столи, конкурси, виставки, конференції, творчі зустрічі і т.д. Другою освітньою умовою є участь здобувачів освіти у соціально значущих патріотичних проектах – проектах різного типу: творчих, розважальних, пізнавальних, дослідницьких, культурних, інформаційних, прикладних, соціальних, волонтерських. По-третє, це активна робота майбутніх учителів національної культурної спадщини Українського народу – інтелектуальні ігри, дискусії, прес-конференції, круглі столи, тематичні діалоги, ділові зустрічі.

Різні форми навчання були індивідуальними, груповими, масовими, традиційними і новаторськими, монологічними і інтерактивними, словесними і логічними, а також спільною працею.

Результати педагогічного дослідження показують, що більшість студентів як першої, так і другої груп мають середні рівні, які були виявлені у 25,5% студентів та 22,2% студентів. 19,1% учасників 1 групи і 17,8% в 2 групі мають високий рівень національно-патріотичної культури майбутніх учителів.

Ефективність виконання педагогічних умов визначалася на підставі аналізу результатів етапу становлення дослідження, який показав, що в першій групі кількість учасників високого рівня збільшилася на 25,3%, а на середньому рівні - на 19,4%. Кількість студентів з низьким рівнем національно-патріотичної культури скоротилася на 44,7%. У той же час відбулися зміни в учнях другої групи, але вони недостатньо значні. Таким чином, кількість респондентів високого рівня зросла лише на 1,9%, тоді як кількість респондентів середнього рівня зросла на 2,7%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамчук О. В. Патріотичне виховання студентів ВТНЗ на заняттях з соціально-гуманітарних дисциплін. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : зб. наук. пр. : за матеріалами 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф. «Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників» (Харків, 25–26 трав. 2016 р.). Харків, 2016. Вип. 45 (49), ч. 2. С. 157–162.
2. Акімова О. В., Опушко Н. Р. Національне виховання майбутніх учителів в умовах інтеграції України у світове співтовариство. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця, 2018. Вип. 50. С. 204–208.
3. Андрущенко Т. І. Аксиологічні виміри формотворення в сучасному мистецькому просторі. *Культуротворчі виміри людини в сучасному універсумі: колективна монографія*. Київ : Видавництво Ліра, 2019. С. 189–211.
4. Андрущенко В. П., Губерський Л. В., Михальченко М. І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія : Підручн. для вищ. навч. закл. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 552 с.
5. Архіпов В. І. Національно-патріотичне виховання молоді як складова демократичної етнополітики сучасної української держави. *Вісн. ЛНУ імені Тараса Шевченка*. Серія: Пед. науки. 2015. № 7 (296), ч. 1. С. 71–77.
6. Батлер-Боудон Т. 50 видатних творів. Філософія. Короткий шлях до найважливіших ідей буття, істини та сенсу. Київ : КМ-Букс, 2019. 456 с.
7. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи»*. 2022. URL: <http://ppsh.udpu.edu.ua/article/view/268057> (дата звернення 20.03.2024).

8. Бех І. Д. Патріотизм у потенціалі педагогічної науки. *Матеріали XII Захаренківських педагогічних читань, Всеукраїнської науково-практичної конференції «Патріотизм – нагальна потреба України й українців» (Черкаси, 19 травня 2015 р.)*. Черкаси: ЧОПОПП. 2016. С. 6–10.
9. Бех І. Д. Патріотизм як цінність. 7 наукових позицій у національно-патріотичному вихованні. *Управління освітою*. 2018. Черв. № 6 (402). С.7-12.
10. Бондаренко Н., Косянчук С. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: *методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]*. 2022. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732103/1/BNV%20KSV%202022rek.pdf> (дата звернення 20.03.2024).
11. Буклов Ю. Змістові компоненти національно-патріотичного виховання учнівської молоді. *Молодь і ринок*. 2018. № 3 (158). С. 136-140.
12. Булатов М. О. Філософський словник. Київ : Стилос, 2009. С. 560.
13. Васюк О., Зарубенко Н. Методичні аспекти виховання громадянськості у студентської молоді. *Молодь і ринок*. 2016. № 9. С. 11-15.
14. Васянович Г.П Філософсько-педагогічні ідеї у «Я-концепції» академіка Івана Зязюна. *Концепція педагогіки добра І.А. Зязюна як основа сучасної української педагогіки*. Київ. 2016. С. 3-15.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад, і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
16. Вербовський О. В. Виховання духовно-патріотичних почуттів у студентської молоді як своєрідного імунітету проти військового насилля. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 5. С.61-67.
17. Вишневецький О. Українська освіта на шляху реформ. Дрогобич: Швидкодрук, 2013. 448 с.
18. Військово-патріотичне виховання молоді в школі [Електронний ресурс] /

- Режим доступу: http://www.glukhiv-osvita.sumy.sch.in.ua/robota_viddilul_storinka_metodista/vihovna_robota/vijsjkovo-patriotichne_vihovannya/?pvi=pvi
19. Гаврилюк А. М. Національно-патріотична складова професійних компетентностей студентів туризмознавчих спеціальностей. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Київ, 2016. Вип. 20 (1). С. 99-112.
20. Гандзілевська Г. Б. Роль сімейних міфів у формуванні патріотично зорієнтованого життєвого сценарію. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Серія: Психологія. 2016. Вип. 4. С. 72-81.
21. Героїко-патріотичне виховання школярів [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/-geroyiko-patriotichne-vihovannya-shkolyariv.html>
22. Гладков К. Розвиток освіти в умовах євроінтеграційних процесів України. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: матеріали ХІХ наук.-практ. конф. 16 червня 2022 р., м. Дніпро / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпро: НТУ ДП, 2022. С. 34-36.
23. Гуменюк Т. К. Нова чуттєвість «commencement de siècle» як феномен культури : світоглядні настанови й художньо-естетичні виміри. *Культуротворчі виміри людини в сучасному універсумі : колективна монографія*. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. С. 43–75.
24. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. <https://esu.com.ua/article-71059>
25. Жаровська О. П. Патріотичне виховання студентів педагогічного університету: ціннісно-орієнтаційна складова. *Наук. зап. ВДПУ. Серія: Педагогіка і психологія*. 2016. Вип. 46. С. 35-40.
26. Івашковський В. Концепція військово-патріотичного виховання молоді України. *Теорія та методика хортингу*. 2014. № 2. С. 28 - 45.

- 27.Ігнатович О. Г. Сучасний дискурс патріотичного виховання: традиції та інновації. *Вісн. ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Пед. науки.* 2015. № 7 (296), ч. 1. С. 127-135.
- 28.Іванова К. А., Лантух А. П., Хіріна Г. О. Історія світової та української культури. Кредитно-модульний курс : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Харків: Вид-во НФаУ : Золоті сторінки, 2012. 520 с.
- 29.Колотило В. В. Сучасна картина світу і світогляд. *Філософські проблеми гуманітарних наук : збірник праць.* Київ, 2009. 500 с.
- 30.Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527. URL: <https://bit.ly/3UsbtJG> (дата звернення 15.03.2024).
- 31.Кравчук Я. І., Сотник Ж. Г., Гарієвський Ю. В. Зміст і структура навчальної дисципліни «Військово-патріотичне виховання» для підготовки здобувачів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт». *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*, 2024. №1(173), С. 82-85. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1\(173\).18](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1(173).18)
- 32.Кримський С. Б. Культура розкриває внутрішню безмежність людини. *Культурологічна думка.* 2009. № 1. С. 18–26.
- 33.Кучерявий А. О. Співвідношення категорій «мотивація до професійної діяльності» та «патріотизм» майбутнього фахівця у вимірах виховної роботи у вищому навчальному закладі військового типу. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 8 квіт. 2016 р.).* Харків, 2016. С. 21-23.
- 34.Левчук Л. Т. Українська естетика : традиції та сучасний стан : монографія. Черкаси : Вид. «МАКЛАУТ», 2011. 340 с.
- 35.Леоненко А. В. Оптимізація патріотичного виховання молоді в сучасних умовах. *Вісн. Глухів. нац. пед. ун-ту ім. О. Довженка. Серія: Пед. науки.* 2016. Вип. 30. С. 81-87.
- 36.Лютій Т. Ніцше. Самоперевершення. Київ : Темпора, 2017. 978 с.

37. Маслікова І. І. У пошуках спільного блага : етичні колізії соціальних практик : монографія. Київ : Вид. «Міленіум», 2018, 338 с.
38. Навчальний словник-довідник/ За загальної редакцією В. М. Пічі [Н.В. Ковалісько, Ю. Ф. Пачковський, О. І. Пташник-Середюк та ін.]. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 658 с.
39. Найдьонов О. Реалізація української національної ідеї у вищій освіті в умовах інформаційного суспільства. *Вища освіта України*. 2020. № 2. С.66-72.
40. Національна культура / О. В. Савченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. <https://esu.com.ua/article-71059>
41. Національна рада з відновлення України від наслідків війни проєкт. Єдиний календарний план фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України на 2023 рік. липень 2022. 139 с. <https://mms.gov.ua/sport/yedinij-kalendarnij-plan-fizkulturno-ozdorovchih-ta-sportivnih-zahodiv/2023-rik>.
42. Ничкало Н. Філософсько-педагогічні мрії і реальні дії видатного вченого сучасної доби. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2018. Вип. 17. С. 32-48.
43. Окса М., Семікін М. Національно-патріотичне виховання студентів в умовах сучасного інформаційного суспільства. *Українознавчий альманах*. 2016. Вип. 18. С. 27.
44. Олексюк О. Формування патріотизму у студентській молоді як необхідного компонента успішної соціалізації особистості. *Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Пед. науки*. 2016. №1. С. 191-198.
45. Олійник Л. В. Концептуальна основа виховання патріотизму молоді в умовах повномасштабного російського вторгнення. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2023. Вип. 2 (24). С.100-110.
46. Онопрієнко О. М. Педагогічні засади патріотичного виховання в сучасній освітній парадигмі вищої школи. *Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Серія: Пед.*

- науки. 2017. Вип. 143. С. 77-80.
- 47.Отравенко О. В., Пелипась Д. С. Методика підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до спортивно-патріотичної діяльності. *Knowledge, Education, Law, Management*. № 1 (45). 2022. С. 22-29. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.1.4>. Вилучено з: <https://kelmczasopisma.com/viewpdf/8331>.
- 48.Отравенко О. В. Національно-патріотична спрямованість професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2016. №6 (303), Жовтень. Ч. 1. С. 272-281.
- 49.Патріотизм, мова та зовнішньополітичні пріоритети – громадська думка України. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 2020. URL: <https://bit.ly/3KoSDyr> (дата звернення 15.03.2024).
- 50.Пелипась Д. С. Організаційно-педагогічні умови до спортивно-патріотичного виховання майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2020. №1 (332), С. 248-258.
- 51.Пилипенко В. М. Формування готовності студентської молоді до захисту Вітчизни у процесі спортивно-масової діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Випуск 3 (111) 2019. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2023. С. 132-135
- 52.Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027: Постанова Каб. Міністрів України від 13.08.2024. № 940 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/940-2024-%D0%BF#Text>
- 53.Про внесення зміни до переліку позашкільних навчальних закладів та заходів з позашкільної роботи з дітьми, а також закладів та заходів у галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, видатки на які здійснюються з державного бюджету: Постанова Каб. Міністрів

України від 02.08.2024. № 875 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/875-2024-%D0%BF#Text>

54. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу МОН України від 16.06.2015 № 641: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022. № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
55. Про затвердження Концепції військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України: Наказ Міністерство оборони України від 14.08.2024. № 554 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0554322-24#Text>
56. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2024 рік : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 05.07.2024 № 632-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/632-2024-p#Text> (дата звернення: 28.10.2024).
57. Про затвердження Державної цільової соціальної програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року : Постанова Каб. Міністрів України від 30.07.2024. № 864 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/864-2024-%D0%BF#Text>
58. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»: Закон України від 13.12.2022. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20> (дата звернення 15.03.2024).
59. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки : Указ Президента України від 13 жовтня 2015 р. № 580/2015 // Офіц. вісн. України. 2015. № 83.
60. Рашидов С. Вплив цінностей громадянського суспільства на формування ціннісної свідомості студентської молоді. *Наук. вісн. Мелітон. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогіка*. 2014. № 13. С. 78-83.
61. Ряшко В. І. Теоретико-методологічний аналіз національно-патріотичного

- виховання студентської молоді. *Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія: Юрид. науки. 2016. Вип. 3, № 837 (9). С. 424.
62. Севаст'янова О. А. Формування патріотизму, громадянської свідомості у студентської молоді в системі ВНЗ України. *Актуальні проблеми взаємодії громадянського суспільства і Збройних Сил України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Старобільськ, 29 верес. 2015 р.)*. Старобільськ, 2015. С. 92-94.
63. Сімнадцяте загальнонаціональне опитування: ідентичність. патріотизм. цінності (17-18 серпня 2022). *Соціологічна група «Рейтинг»*. 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/s_mnadcyate_zagalnonac_onalne_opituvannya_dentichn_st_patr_otizm_c_nnost_17-18_serpnua_2022.html (дата звернення 20.03.2024).
64. Сіра, О.В., Волков, В.О., Ярошенко, О.В. Основи розвитку сфери національно-патріотичного виховання: методичний посібник для фахівців у сфері НПВ. Житомир: Держ. ін-т сімейн. та молод. політики. 2021. С. 100-110.
65. Словник-довідник з курсу «Соціологія» (Модуль 3) для студентів усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання / Укл.: В.Б. Мягких, Дніпропетровськ: ДВНЗ УДХТУ, 2012. 29 с.
66. Степанець І. О. Громадянсько-патріотичне виховання студентів засобами освітнього процесу у ВНЗ. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2017. Вип. 40. С. 172-179.
67. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки: Указ Президента України від 13 жовтня 2015 року, № 580/2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>.
68. Стасюк, В. С., Олійник, Л. В., Мотика, С. М. Виховання патріотизму української молоді: від козацьких традицій до сьогодення. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки, 2015. № 2, С. 167–171.

- 69.Тимчик М. В., Линник А. М., Гуляєв А. М. Військово -патріотичне виховання здобувачів вищої освіти у процесі фізкультурно-масової роботи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Випуск 6 (151). 2022. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2023. С. 154-157.*
- 70.Указ Президента України «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України». (2022, 16 березня, № 143/2022). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>
- 71.Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання». (2019, 18 травня, № 286/2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
- 72.Устименко І.П. Патріотичне виховання учнівської молоді, окреслене війною. *Педагогічний вісник. 2022. №1–2, С. 27-29.*
- 73.Філософія. Навчальний посібник. *За ред. С. В. Сторожук. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2017. 296 с.*
- 74.Філософський енциклопедичний словник / гол.ред. В. І. Шинкарук та ін.. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
- 75.Філософія культури : основні поняття, напрями, персоналії. *Колективна монографія: Андрущенко Т. І., Антонюк О. В., Беспалий В. А., Бровко М. М., Федоренко М. О. та ін.; за заг. ред. проф. М. О. Тимошенка. Київ : Видавництво: Букрек, 2020. 601 с.*
- 76.Чупрій Л., Сіра О. Особливості розвитку національно- патріотичного виховання молоді в умовах російської повномасштабної агресії. *Загальнодержавне науково-практичне видання. Державна сімейна та молодіжна політика: законодавство, методи та практика. 2022. №2 (2), С.46-57.*
- 77.Чепіль М.М. Теоретико-методологічні аспекти патріотичного виховання. *Проблеми українського національного виховання: зб. наук. пр. /за ред. Н.*

Скотної та М. Чепіль. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. С. 34 - 43.

ДОДАТКИ

Додаток А

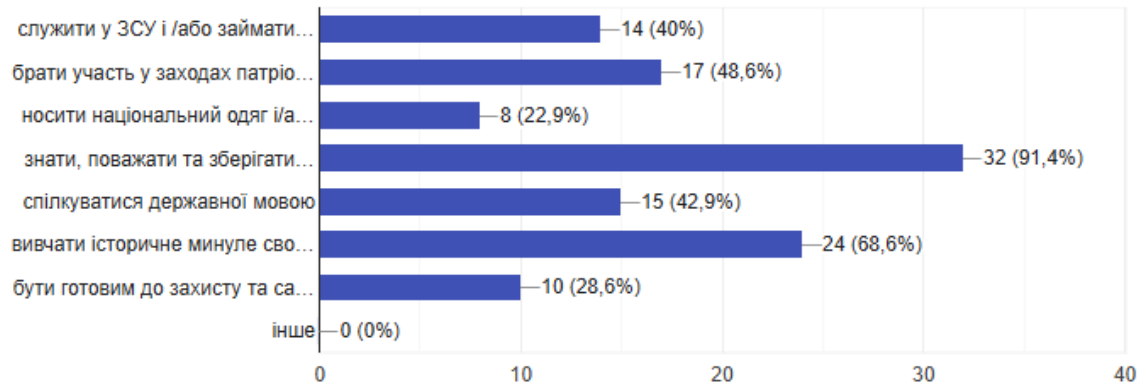
Результати опитування студентів КДПУ

1. У чому, на твою думку, виявляється патріотизм?

[Копіювати діаграму](#)

Оберіть не більше трьох варіантів.

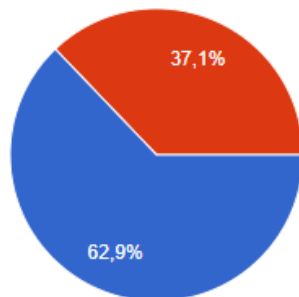
35 відповідей

2. На твою думку, чи дієвим є українське мистецтво у вихованні українця-патріота?

[Копіювати діаграму](#)

35 відповідей

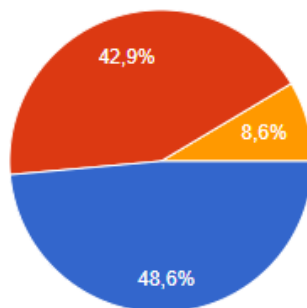
- так, українське мистецтво потужно впливає на виховання патріотичних почуттів людини
- на першому місці – українська мова і література, історія України, а потім українське мистецтво
- ні, українське мистецтво розважає, є засобом дозвілля
- Інше

3. Чи цікавить тебе історичне минуле становлення української державності?

 Копіювати діаграму

35 відповідей

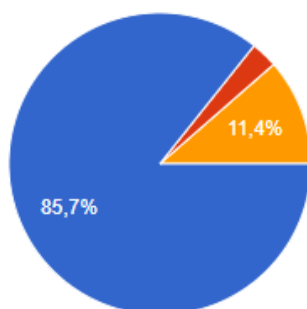

- дуже цікавить
- певною мірою цікавить
- мене більше турбують події сьогодення в Україні
- інше

4. Чи впливає знання історичного минулого на подальше життя держави та її населення?

 Копіювати діаграму

35 відповідей

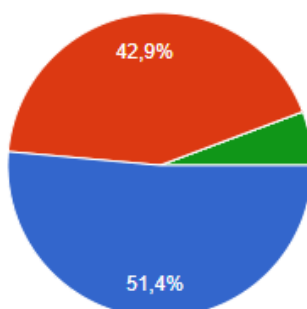

- так, історичне минуле дуже важливе, вивчати і знати його необхідно для молоді
- історичне минуле не важливе, потрібно жити сьогоднішнім
- кожен сам обирає, наскільки важливе і потрібне для нього знання історичної спадщини
- інше

5. Чи бачите ви своє майбутнє життя цілісно з Українською державою, нацією?

 Копіювати діаграму

35 відповідей

- так, я планую пов'язати своє життя з Україною
- не впевнений, оскільки зараз жити в Україні небезпечно
- ні, я прагну жити за кордоном
- інше

6. Чи вдосконалюєте ви свій фізичний стан задля необхідності захищати Україну в майбутньому ?

[Копіювати діаграму](#)

35 відповідей

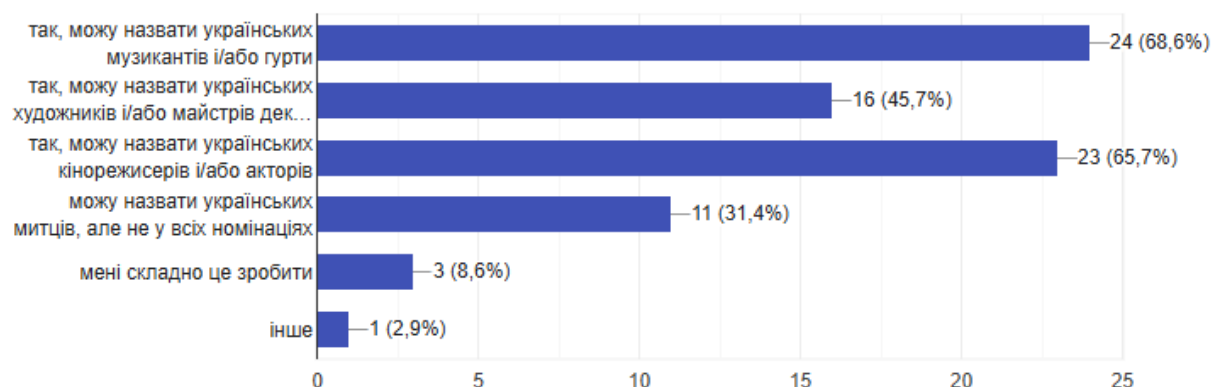

7. Чи можете ви назвати 3-5 відомих митців у галузі українського мистецтва минулого і сучасності ?

[Копіювати діаграму](#)

Оберіть не більше трьох варіантів .

35 відповідей

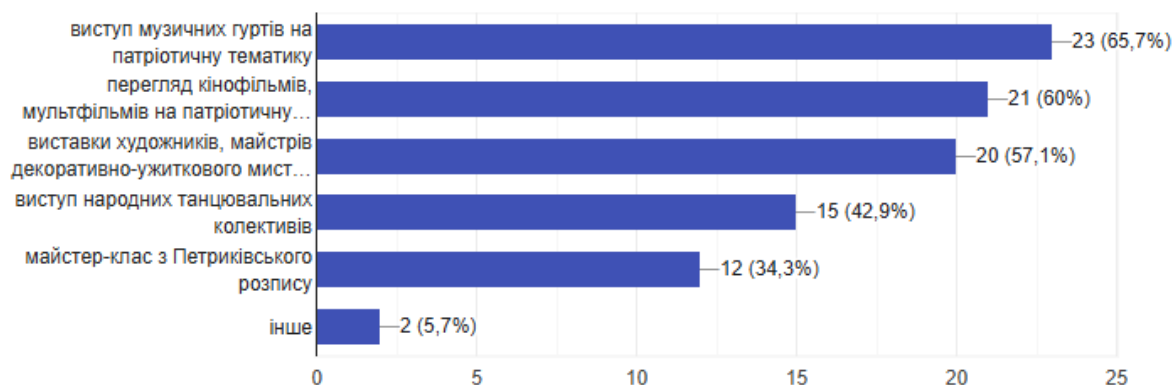

8. Які мистецькі локації ти б відвідав?

[Копіювати діаграму](#)

Оберіть не більше трьох варіантів.

35 відповідей

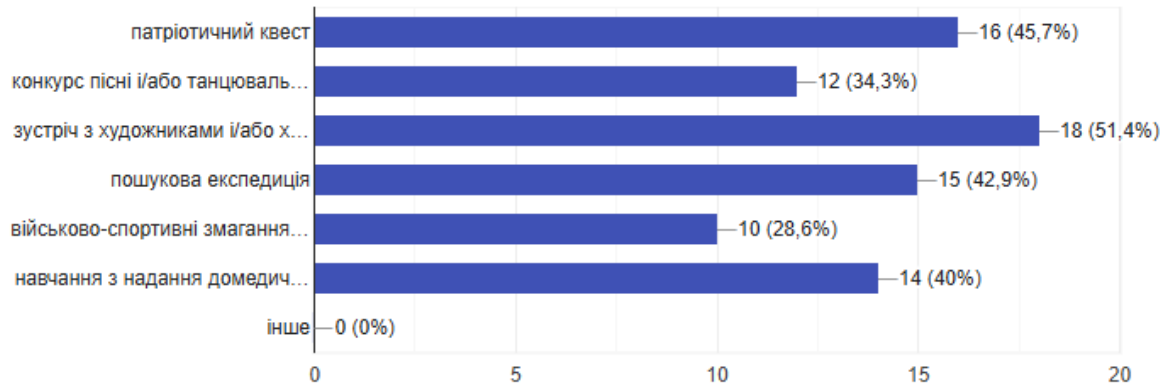

9. У яких заходах патріотичної тематики ви б із задоволенням взяли участь?

[Копіювати діаграму](#)

Оберіть не більше трьох варіантів.

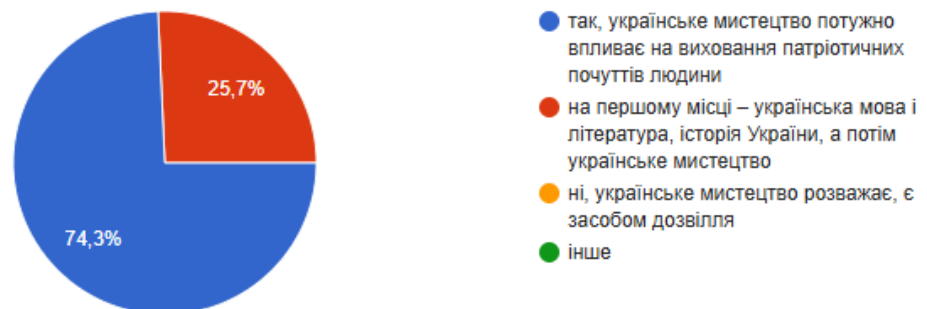
35 відповідей

10. На вашу думку, чи дієвим є українське мистецтво у вихованні українця-патріота?

[Копіювати діаграму](#)

35 відповідей

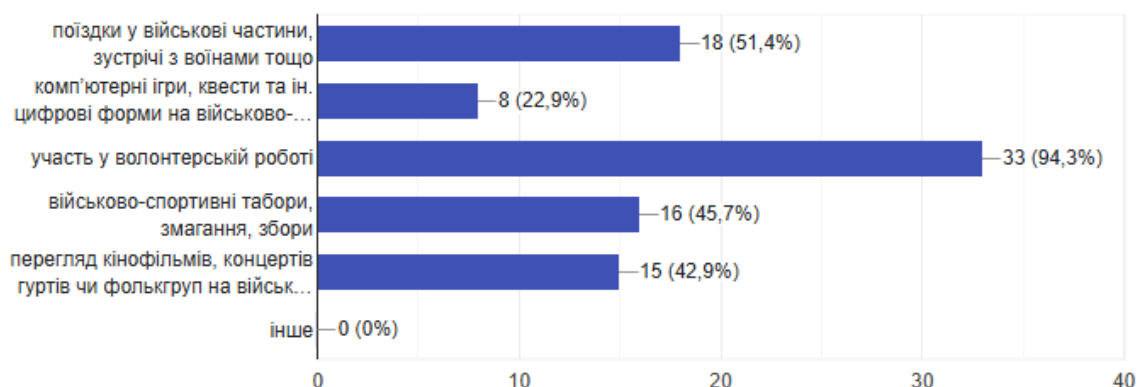

11. Які форми військово-патріотичного виховання молоді у позанавчальний час, на ваш погляд, є найбільш дієвими?

[Копіювати діаграму](#)

Оберіть не більше трьох варіантів відповіді.

35 відповідей

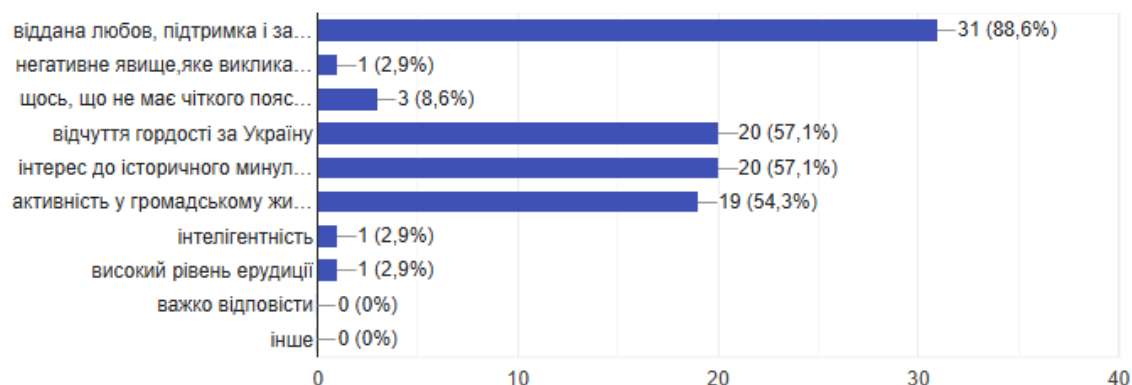

12. Патріотизм - це:

Оберіть не більше трьох варіантів.

 Копіювати діаграму

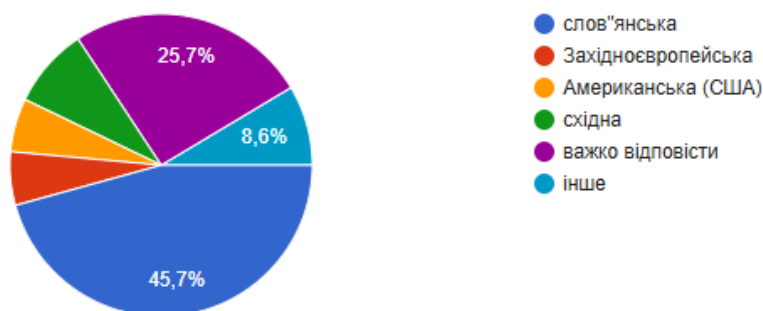
35 відповідей

13. Яка культура приваблює тебе найбільше?

 Копіювати діаграму

35 відповідей

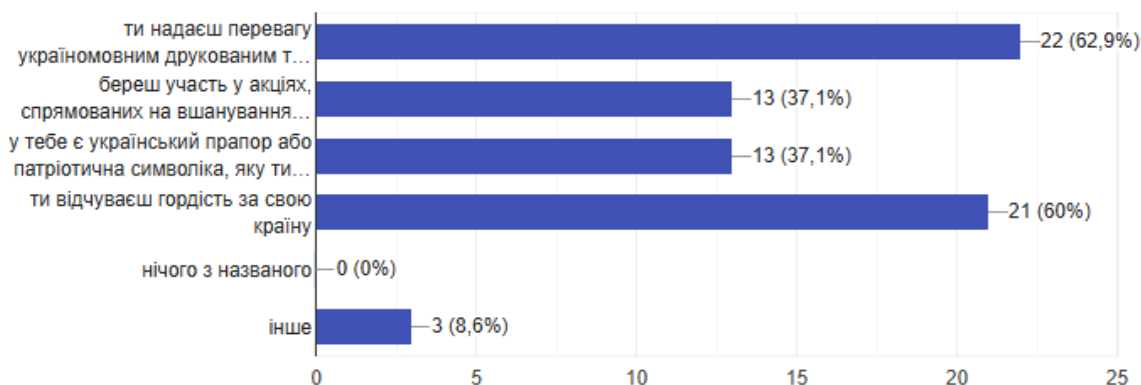

14. Які дії та почуття є притаманними для тебе?

Оберіть не більше трьох варіантів відповіді.

 Копіювати діаграму

35 відповідей

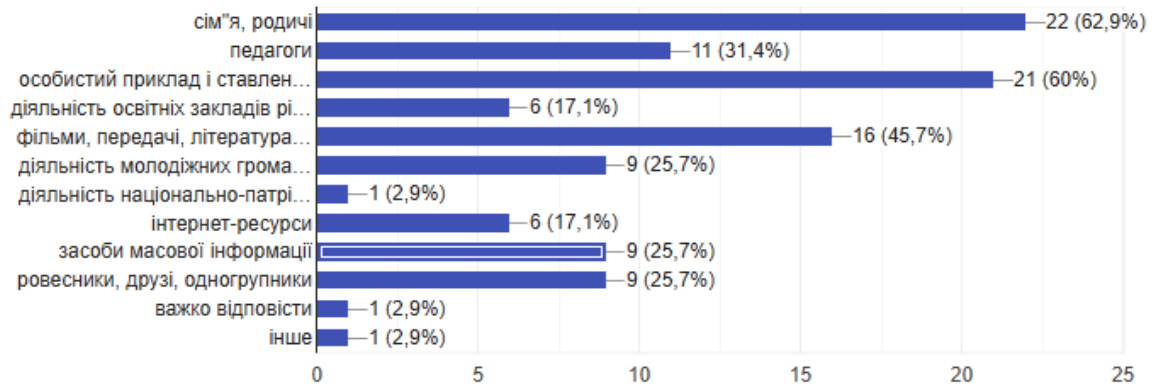

15. Хто або що з перерахованого може найбільше вплинути на формування у тебе національно-патріотичних цінностей?

 Копіювати діаграму

Оберіть не більше трьох варіантів відповіді.

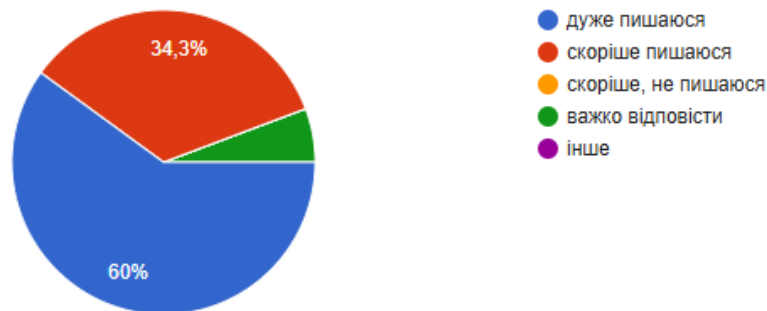
35 відповідей

16. Чи пишешся ти тим, що є громадянином України?

 Копіювати діаграму

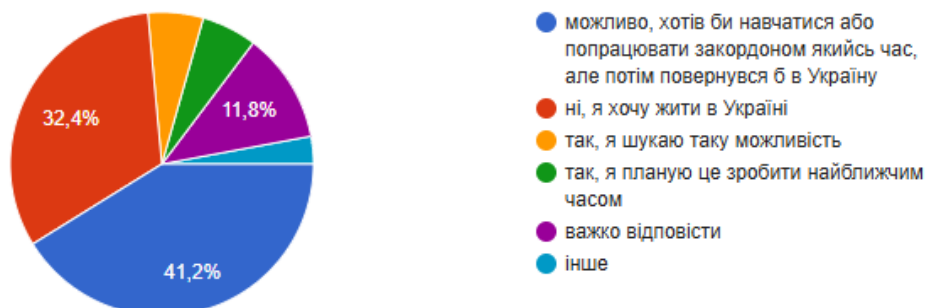
35 відповідей

17. Чи маєш ти бажання виїхати з України?

 Копіювати діаграму

34 відповіді

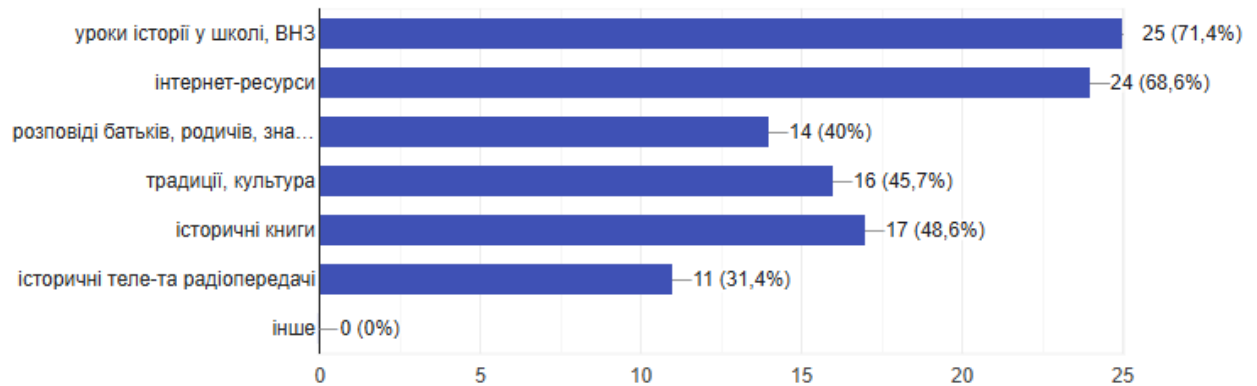

18. З яких джерел ти отримуєш знання про історію України?

 Копіювати діаграму

Оберіть не більше трьох варіантів відповіді.

35 відповідей

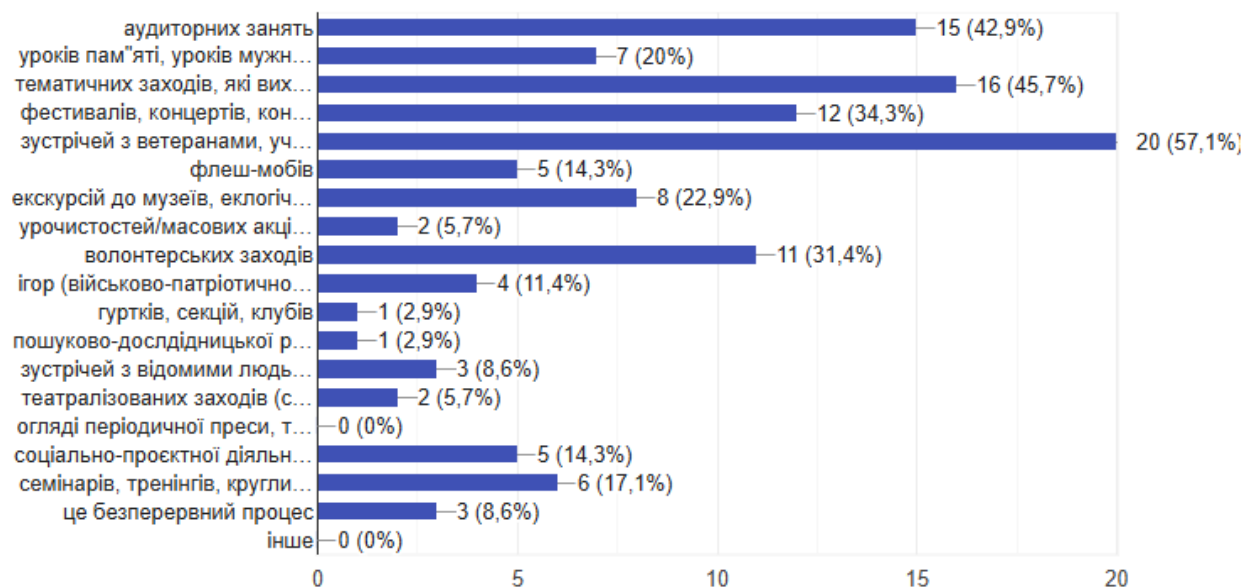

19. На твою думку, формування національно-патріотичної культури у навчальних закладах вищої освіти має здійснюватися в межах:

 Копіювати діаграму

Оберіть не більше трьох варіантів відповіді.

35 відповідей

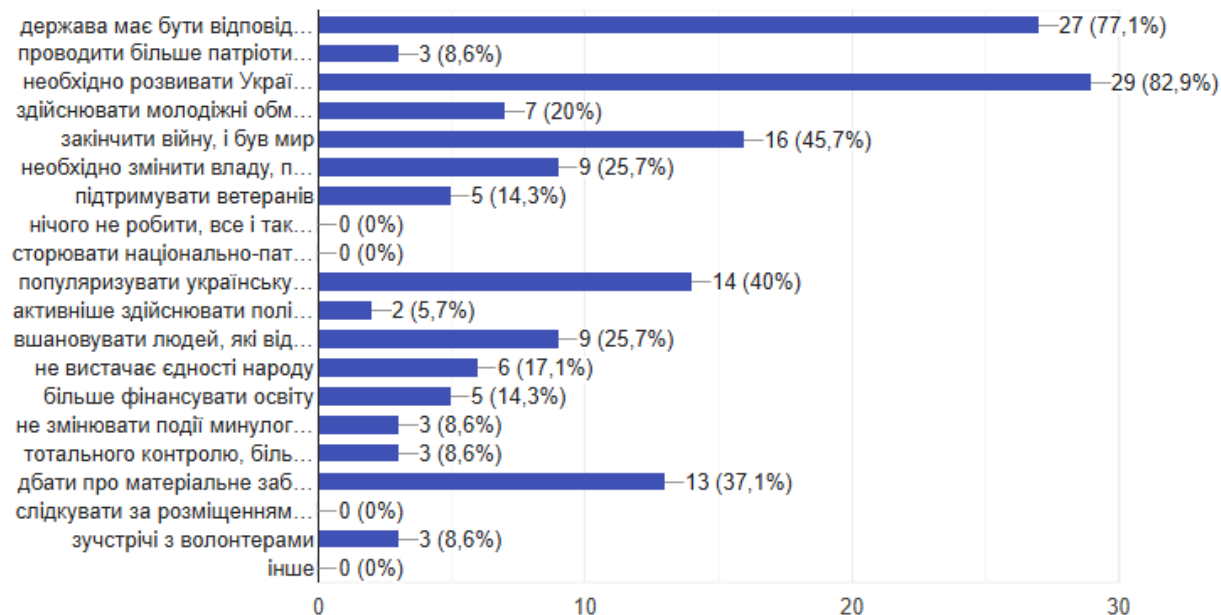

20. На твою думку, чого не вистачає або що потрібно робити державі для формування у тебе національно-патріотичної культури?

 Копіювати діаграму

Оберіть не більше трьох варіантів відповіді.

35 відповідей

«Сонце України в наших долонях»

(літературно-драматична композиція)

Україна (в образі, під наростаючу музику) + відповідний танець, четверо учасників у образах солдатів):

Я – Україна, я страдниця-мати,
 Яка споконвіку була у ярмі –
 Турецьким, російським –
 Та всіх не назвати,
 Бо зайти є різні, а муки – одні.
 Не тільки чужинці мене шматували,
 Були і свої в нас жорстокі тирані.
 Вони видавали укази й закони,
 Тому і загинуло всіх нас мільйони.
 Немов маля, що в муках народилось,
 У долі, радості і різних неладах,-
 Так я з неволі відродилась
 І намагаюся стояти на ногах.
 Ще зовсім молода та непокірна,
 А на чолі – блакитно-жовтий стяг,
 Прошу мені служити вірно,
 Нехай Господь благословить мій шлях.

Ведучий (під мелодію "Гімн майдану"):

Не розчаровуйсь в Україні,
 Немає єдності у нас,
 То наша головна провина
 За весь неволі довгий час.
 Не розчаровуйсь в Україні,
 Вір, що мине важка пора,
 Розквітне пишний цвіт калини
 В садах достатку і добра.

Всі учасники співають разом (Artisto "Гімн майдану"):

Приспів:

*Ще не вмерла Україна, хай живе і геть руїна,
 Так як мати любить сина – Україна любить нас.
 Як Шевченко заповів, ми кайдани порвемо,
 Правду й волю в своїй хаті, разом ми відстоємо.*

Ведучий (під мелодію "Мамо, не плач..."):

Ти чуєш, мамо, постріли гармати,
 Ти бачиш, мамо, в небі в'ється дим,
 Я у руках тримаю, мамо, автомата,
 Не хочу, мамо, помирати молодим.

...Але за тебе, рідна Україно,
 Свята земля моя –
 Ми в бій підем і вмиремо гідно!
 З любов'ю віддамо життя.

Виконавець пісні

**(Т.Роз «Мамо, не плач, я повернусь весною...»)+ відповідний танець
 (Україна уже в образі матері, яка на війні серед солдатів шукає
 загиблого сина; в кінці, розуміючи подвиг своєї дитини, скидає чорну
 хустину):**

Голубко, не плач, так судилося, ненько,
 Вже слово «матусю» - не буде моїм.
 Прийду і попрошуся в сон твій тихенько,
 Розкажу, як мається в домі новім.
 Мамочко, вибач, за чорну хустину,
 За те, що віднині будеш сама,
 Тебе я любив і любив Україну,
 Вона, як і ти, була в мене одна.

4.1. Ведучий (під мелодію "Ми - Україна"):

Лиш не зупиняйтесь – вставайте, боріться,
 Не може тривати вічно облога,
 Нічого не бійтеся і помоліться,
 Єдиний наш вихід – це перемога. *-(всі разом)*

4.2. Виконавець пісні (М.Бессінг «Ми - Україна»)+ танець:

Небесний наш Ти Отець -
 Хай прийде Царство Твоє,
 Хай буде воля Твоя-
 Тобі вся слава й хвала.
 Благасм, Ти – бережи
 Наших сестер і братів,
 Тримай у своїх руках

*Й святиться Твоє ім'я.
 Приспів:
 Ця синьо-жовта земля
 Єдина наша країна-
 В нас є світле майбуття.
 Так, Україна жива,
 З вершин хай всі заспівають разом:
 «Ми – Україна, ми – Україна.»*

5.1. Ведучий (під мелодію "Прекрасне далеко"):

*Любіть Україну, козацькі сини,
 Вона в нас як мати, єдина.
 Любіть Україну, шануйте її –
 І з вами вона не загине...
 ...Любіть Україну, всім серцем любіть,
 Священну Русь-Україну,
 Як предки великі, її бороніть,
 Бороніть до кінця, до загину.*

Ведуча (виконавиця, під ту ж саму мелодію):

*Моя Україно! Ти сильна й багата,
 У тебе мільйони найкращих синів,
 І мова твоя – солов'їна й крилата
 Ще світу покаже величний мотив...
 ...Не згасне народ, що по вільній стежині
 Ітиме до щастя, тепла й доброти.
 Лише Батьківщина, лише Україна
 Всіх нас приведе до святої мети.*

(На мотив пісні «Прекрасне далеко») Виконують всі учасники разом:

*Сонце України – у наших долонях,
 Сонце України – у наших руках.
 Ми будемо єднатись, народ свій поважати,
 Щоб наше рідне сонце світило поміж нас.
 Сонце України – у наших долонях,   **(танець з кульками)**
 Сонце України – у наших руках.
 Ми будемо мирно жити і краєм дорожити,
 Адже наше майбутнє залежить лиш від нас. - (двічі)*

Мої поезії***Моїй Україні***

*Україно розорена, долею зморена,
Чому впала ти знов на коліна?
Знойним болем гірким і пекучим окована,
Топчеш рани загиблого сина.*

*Не здавайся, бо стільки доріг уже пройдено,
Стільки горя уже пережито.
Лист історії вкотре жорстоко скуйовджено,
Сліз розлуки і втрати проліто.*

*Україно жадана, з грудей виривається
Крик народу твого, що у пастці.
Ніби в страшиному сні усе це відбувається,
Мрії спокою поки що в казці...*

*Віру май, що навала страшна скоро стомиться,
Час страждань із графи буде змито.
Можє доля гнітюча народу підкориться -
Прийде втішне і радісне літо.*

***

Це все моє...

*Чудовий край, що зветься Україна,
Лани широкополі, без кінця, -
Це все у серці пронесу я до загину,
Бо гріє душу нам земля оця.*

*В нім – синьоока даль озер блакиті,
Жагуча розкіш трав наших степів.
І стиглі яблука в саду, налиті,
І щебіт вранішній моїх птахів.*

*Це все моє, що зветься Україна,
І всі ми різні, але в нас одна мета.
Боротись спільно, як одна родина,
Аби звільниться з тортур земля свята!*

***